

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Jakub Jurek

**Srovnání přístupového procesu Bosny a Hercegoviny,
Chorvatska a Srbska do Evropské unie**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Damir Kasum

Olomouc

2024

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vytvořil samostatně s využitím zdrojů uvedených v seznamu zdrojů a literatury.

V Olomouci dne 23. dubna 2024

Jakub Jurek

Rád bych poděkoval vedoucímu této práce Mgr. Damiru Kasumovi za trpělivý a vstřícný přístup a udílení přínosných rad. Dále děkuji své přítelkyni, rodičům a přátelům za příjemné a laskavé prostředí, které mi nejen pro psaní bakalářské práce vytvořili.

Obsah

1. Úvod	6
2. Ukotvení práce	8
2.1. Teoretické ukotvení práce	8
2.2. Metodologické ukotvení práce	9
3. Rozšiřovací politika Evropské unie.....	12
3.1. Podmínky pro rozšíření	14
3.2. Přístupový proces	15
3.3. Zvláštnosti procesu na západním Balkánu	16
3.4. Přístupový proces – chorvatský případ	17
3.5. Přístupový proces – bosenský případ	19
3.6. Přístupový proces – srbský případ	21
4. Etnická struktura	23
4.1. Etnická struktura zemí západního Balkánu	24
5. Parlamentní a legislativní systémy	26
5.1. Parlamentní a legislativní systémy v EU.....	27
5.2. Politický systém Bosny a Hercegoviny	28
5.3. Politický systém Chorvatska	31
5.4. Politický systém Srbska	32
6. Stranický systém a přístupový proces	35
7. Praktická část.....	37
7.1. Komparace přístupových procesů	37
7.2. Etnická struktura	42
7.2. Komparace parlamentních a legislativních systémů	46
7.3. Komparace stranických systémů.....	48
8. Závěr.....	53
9. Seznam použitých zkratk.....	55

10.	Seznam tabulek	56
11.	Seznam zdrojů	57
12.	Abstrakt	71
13.	Abstract	72

1. Úvod

Zásluhou komplikovaných a často zdlouhavých rozšiřovacích procesů se z Evropské unie stala od 50. let minulého století jedna z nejdůležitějších politických a ekonomických mocností světa. Každý z více než dvou desítek států, který do Evropské unie přistoupil, zanechal zkušenost pro další rozšiřovací proces.

Zatímco státy Skandinávského poloostrova či Rakousko prošly tímto procesem poměrně s přehledem, o státech bývalé komunistické východní Evropy už se to říct nedá. Stejně jako řecké, španělské a portugalské rozšíření z 80. let 20. století znamenalo pro unii výzvu přijmout čerstvě post-autoritářské státy; zkušenosti po východním rozšíření z let 2004 a 2007 donutily Evropskou unii upravit rozšiřovací politiku specificky pro západní Balkán.

Právě před tuto výzvu se už na počátku nového milénia postavilo Chorvatsko, které velice brzy následovaly další státy nedávno rozpadlé Jugoslávie. Region post-jugoslávského západního Balkánu je specifický svou rozmanitostí v politické či etnické rovině, což v minulosti zapříčinilo vážné konflikty. S tímto vším Evropská unie musí při svém rozšiřování na západní Balkán počítat.

Pro analýzu v této práci si vybíráme tři země – Bosnu a Hercegovinu, Chorvatsko a Srbsko. Jsou to tři největší země západního Balkánu a každá z nich je v jiné fázi rozšiřovacího procesu. Zatímco Chorvatsko je od roku 2023 plně integrovaným členem EU, Srbsko je uprostřed přístupových rozhovorů a Bosna k nim v březnu 2024 teprve dostala posvěcení od Evropské komise.

Kvůli jinému postupu v každé zemi musíme přesně definovat časové období, které v práci budeme zkoumat. Všechny tři země již podaly oficiální přihlášku, obdržely kandidátský status a bylo jim minimálně přislíbeno započetí přístupových jednání. Ta úspěšně splnilo zatím pouze Chorvatsko, proto se zaměříme na období od podání oficiální přihlášky po započetí přístupových rozhovorů s tím, že Bosnu a Hercegovinu budeme zkoumat k roku 2024, tedy za současného stavu.

Hypotetické východisko této práce se týká tří hlavních oblastí: etnické struktury, politických a legislativních systémů a role politických stran. Etnicita je na západním Balkáně klíčovým tématem, určujícím podobu tamní politiky a společnosti. Hypotetickým předpokladem je, že lepších výsledků v přístupovém procesu k EU dosahují etnicky homogenní země. *Dosahují etnicky homogenní země v přístupovém procesu lepších výsledků?*

Analýza etnické homogenity a jejího vlivu na úspěšnost přístupového procesu bude náročnější v tom ohledu, že Bosna a Hercegovina je zdaleka etnicky nejvíce heterogenní zemí, která se o členství v Evropské unii ucházela. Jinou podobně etnicky heterogenní zemí je Belgie, coby zakládající člen Evropských společenství, tudíž jde o případ nesrovnatelný s bosenským.

Politické a legislativní systémy musíme analyzovat se zvláštním důrazem na případ Bosny a Hercegoviny. Bosna dnešní době nedosahuje podobných výsledků jako jiné státy a může za tím stát i složitost jejího politického systému, který je zatížen neobvykle vysokým počtem zákonodárných institucí. *Má počet zákonodárných institucí v kombinaci se složitostí zákonodárného procesu negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?* Tuto výzkumnou otázku budeme zodpovídat s ohledem na hypotézu, že vyšší počet zákonodárných institucí má negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

Počet zákonodárných institucí se přímo odvíjí od politického systému země. V tomto ohledu nám pomůže výzkum Arenda Lijpharta, respektive politologů, kteří na něj navazují a jeho závěry prohlubují. Zatímco se Bosna a Hercegovina na první pohled jeví jako klasický příklad konsociační demokracie, Chorvatsko a Srbsko mají jednokomorové parlamenty, v nichž absolutně chybí prvky toho bosenského – můžeme jmenovat například menšinové veto nebo separátní rozhodování v rámci entit.

Lijphart spíše spoléhá na fungování konsociační demokracie a je jejím zastáncem, zatímco odpůrci jeho teorií jeho závěrům kontrují argumenty o tom, že konsocialismus může způsobovat prohlubování tenze mezi jednotlivými etniky. Takováto tenze pak vede nejen k rozdílným postojům jednotlivých etnik k integraci do Evropské unie, ale i k závažným politickým a sociálním krizím. Jestli k tomuto může dojít dále zjistíme na základě analýzy veřejného mínění napříč etniky, týkajícího se prohlubující evropské integrace jejich země.

Dalším námi zkoumaným faktorem je role politických stran v přístupovém procesu, respektive samotného stranického systému. Roli v této práci bude hrát jejich samotný počet v rozhodovacím procesu, tedy jejich množství v národních parlamentech i vládách. *Má počet politických stran zastoupených v zákonodárných institucích negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?* Základním předpokladem je, že počet politických stran zastoupených v těchto institucích má negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

Na základě komparativní analýzy těchto oblastí získáme odpovědi na výše položené výzkumné otázky a ověříme vyřčené hypotézy.

2. Ukotvení práce

2.1. Teoretické ukotvení práce

V teoretické části práce se za využití odborných prací některých významných teoretiků evropské integrace zaměříme v první řadě na obecný proces rozšiřování EU. Mezi tyto teoretiky patří například Petr Fiala, Andrew Moravcsik či Arend Lijphart. Pomohou nám identifikovat přesný průběh rozšiřovacího procesu, podmínky tohoto rozšíření a zvláštnosti, které se týkají námi zkoumaných zemí v tomto procesu.

Napříč celou teoretickou částí práce rovněž využijeme úřední dokumenty EU, které popisují politiku bloku vůči zkoumaným zemím. Dalším důležitým zdrojem jsou samotné ústavy Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska, které přesně popisují legislativní instituce a procesy tak, jak vypadají. Totéž nám zaručí webové stránky legislativních institucí.

Zvláštní roli v rámci této práce budou hrát mediální zdroje v čele s Politico, Balkan Insight a jiné regionální deníky a zpravodajské servery. Politico se oproti jiným médiím vymyká svou odborností a sledováním všeho dění v rámci rozšiřovacího procesu, přispívají pro něj také důležití redaktoři ze zemí západního Balkánu. Balkan Insight se pak explicitně věnuje oblasti Balkánu, jak již jeho samotný název napovídá.

Klíčové bude také využití zdrojů od vědců přímo ze zkoumaných zemí, kteří mají i díky přítomnosti přímo v regionu dobrý vhled do problematiky. Patří mezi ně například Darko Šeperić, který ve svém článku „To Europe and back – The Croatian EU accession process and its outcomes“ z roku 2011 dokázal detailně popsat celý přístupový proces s Chorvatskem. Dalším důležitým chorvatským teoretikem je Dejan Jović se svou kapitolou „Turning nationalists into EU supporters: the case of Croatia“ v knize *The Western Balkans and the EU: The Hour of Europe*.

Dalšími teoretiky napříč celou teoretickou částí práce budou rovněž vědci zaměřující se na Bosnu a Hercegovinu. Opřeme se o díla Damira Kasuma a Jakuba Šeda, kteří se specializují na politický systém Bosny a Hercegoviny a jeho problémy.

Případ Srbska je odlišný v tom, že se mu věnuje řada teoretiků a médií, a to především díky demokratickému úpadku, který je spojený s nástupem Alexandra Vučiće na post předsedy vlády, potažmo prezidenta. Mediální pozornost věnována politickému systému v Srbsku a přístupovému procesu je daleko výraznější než v případě Bosny a Hercegoviny a Chorvatska, což je nutně spojeno také s pozorností organizací jako OSCE či Transparency International.

2.2. Metodologické ukotvení práce

Praktická část práce se zabývá komparací přístupových procesů, etnické struktury, parlamentních a legislativních systémů a role politických stran ve zkoumaných zemích.

Úvodem celého metodologického výzkumu je komparace přístupových procesů, která udá směr dalšího výzkumu. Jelikož je primárním tématem právě komparace těchto procesů, je nutné jimi začít. Pro tuto první část využijeme hodnotící zprávy Evropské komise, které nám pomohou identifikovat úspěchy či neúspěchy zkoumaných zemí při sladování domácí legislativy s unijním *acquis*. Také se pokusíme vyjmenovat největší problémy, s nimiž zkoumané země pracovaly.

Po komparaci přístupových procesů se zaměříme na etnickou strukturu a její vliv na tyto přístupové procesy. Zde budou klíčovými zdroji dokumenty ze sčítání obyvatel a zprávy OSCE a jiných organizací. Ty zkoumají podobné procesy v zemích, kde se vyskytují nejednoznačnosti nebo zásadní porušování lidských práv či demokratických principů voleb. Dalším krokem bude komparace parlamentních a legislativních systémů, konkrétně se zaměříme na obecné informace o politických systémech a počet zákonodárných institucí, kdy potřebujeme ověřit hypotézu o vlivu těchto ukazatelů na úspěšnost přístupového procesu.

Při následné komparaci stranických systémů srovnáme prosté počty politických stran v národních parlamentech a ve vládách, tedy dvou institucích, které mají hlavní slovo v adaptaci národní legislativy na unijní *acquis*. V případě nejednoznačností některých dat se zaměříme také na situaci v jiných zemích, primárně těch, které vstoupily do EU v rámci velkého východního rozšíření z let 2004 a 2007.

Tabulka 1: Vymezení časového období podle vývoje přístupového procesu

Země	Zahájení jednání o AA	Platnost AA	Žádost o členství	Kandidátský status	Zahájení přístupových rozhovorů	Vstup do EU
Chorvatsko	24. 11. 2000	1. 2. 2005	21. 3. 2003	18. 6. 2004	3. 10. 2005	1. 7. 2013
BaH	25. 11. 2005	1. 6. 2015	15. 2. 2016	15. 12. 2022	ne ¹	ne
Srbsko	15. 10. 2005	1. 9. 2005	22. 12. 2009	1. 3. 2012	21. 1. 2014	ne

Zdroj: Munter, 2023

Jelikož se každá země nachází v jiném stádiu přístupového procesu, je nutné zvolit časové období k analýze. Bosna se nachází teprve před zahájením přístupových rozhovorů. Všechny země tak mají společné to, že podaly oficiální přihlášku ke členství v EU a obdržely kandidátský status. Budeme tedy zkoumat období od podání přihlášky až po zahájení přístupových rozhovorů. Tento časový úsek je v tabulce zvýrazněn žlutě.

Délka časové linie mezi přihláškou a zahájením přístupových rozhovorů může působit jako ukazatel celkové úspěšnosti snah jednotlivých zájemců o členství v Evropské unii. Zatímco Chorvatsko nabízí zajímavý vhled do úspěšného procesu, srbský a bosenský případ nám může ukázat jeho odvrácenou stránku. Bosně ještě chybí zásadní kroky ke splnění podmínek pro zahájení přístupových rozhovorů. Srbové stojí ve slepé uličce přímo v jejich průběhu.

Pro komparaci přístupových procesů jsme si tedy vybrali Bosnu a Hercegovinu, Srbsko a Chorvatsko. Jak jsme již zmiňovali, jde o etnicky značně odlišné země; každá v rámci přístupového procesu dosáhla či dosahuje jiných výsledků. *Dosahují etnicky homogenní země v přístupovém procesu lepších výsledků?*

Etnická homogenita je jednou záležitostí, zmínili jsme ale rovněž, že mají odlišné politické systémy. Zatímco v Bosně rozhoduje o přístupu do EU řada institucí složená ze tří konstitutivních národů, v Srbsku i Chorvatsku jde o jednokomorový parlament s prostou

¹ Dne 21. března 2024 lídři Evropské komise a Evropské rady oznámili, že Bosna a Hercegovina „má zelenou“ pro zahájení přístupových rozhovorů (Jones & Euronews, 2024).

většinou. *Má počet zákonodárných institucí v kombinaci se složitostí zákonodárného procesu negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?*

Klíčem k pochopení nejen politického systému, ale také rozhodování zodpovědných institucí, je pozorování činnosti nejdůležitějších politických stran či hnutí v dané zemi. Deskripce legislativní a exekutivní moci nás dovede k jednotlivým politickým stranám, které se účastnily nejdůležitějších procesů v historii integrace těchto zemí do EU. *Má počet politických stran zastoupených v zákonodárných institucích negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?*

V1: Dosahují etnicky homogenní země v přístupovém procesu lepších výsledků?

H0: Etnicky homogenní země v přístupovém procesu k EU dosahují lepších výsledků.

H1: Etnicky homogenní země v přístupovém procesu k EU dosahují horších výsledků.

V2: Má počet zákonodárných institucí pozitivní nebo negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?

H0: Vyšší počet zákonodárných/výkonných institucí má negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

H1: Vyšší počet zákonodárných/výkonných institucí má pozitivní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

V3: Má počet politických stran zastoupených v zákonodárných institucích pozitivní nebo negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu?

H0: Počet politických stran zastoupených v zákonodárných institucích má negativní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

H1: Počet politických stran zastoupených v zákonodárných institucích má pozitivní vliv na úspěšnost přístupového procesu.

3. Rozšiřovací politika Evropské unie

Pokud chceme pochopit současný proces rozšiřování Evropské unie, je potřeba znát jeho historii a do jisté míry i stereotypy. *Proč se Evropská unie vůbec rozšiřuje?* Od založení² Evropského společenství³ až do roku 1973 byla jeho patrně nejsilnějším členem Francie, která dvakrát vetovala vstup Velké Británie (Gilbert, 2008).

Tabulka 2: Historie rozšiřování EU

Rozšíření	Země
1973	Velká Británie, Irsko, Dánsko
1981	Řecko
1986	Španělsko, Portugalsko
1995	Švédsko, Finsko, Rakousko
2004	Polsko, Maďarsko, Česká republika, Slovinsko, Slovensko, Malta, Kypr, Litva, Lotyšsko, Estonsko
2007	Rumunsko, Bulharsko
2013	Chorvatsko

Zdroj: https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_en.htm

V tabulce⁴ výše je zřetelné, že rozšíření vždy probíhalo v rámci určitého regionu. Nejkritičtější situace ale nastala ve chvíli, kdy se rozpadl Sovětský svaz a padly komunistické režimy východní Evropy. Evropskému společenství se podařilo navázat vztahy se zeměmi východní a střední Evropy již před tímto geopoliticky významným momentem, většinou ale šlo o individuální vztahy mezi Společenstvím a jednotlivými zeměmi. Právě rok 1989, respektive 1991 odstartoval masivní snahu o integraci těchto nových států (Wallace, 1986; Mayhew, 2000, 2007).

Tehdejší rozdělení kandidátských zemí při vyjednávání na Helsinskou a Lucemburskou skupinu vedlo ke zefektivnění procesu a možnosti jednat s daleko větším počtem kandidátů najednou (Politico, 1997; Turner, 1998; Andrews, 2000).

² Zakládajícími členy Evropského společenství jsou Francie, Spolková republika Německo, Itálie, Belgie, Lucembursko a Nizozemsko.

³ Evropské společenství je přímým předchůdcem Evropské unie, k transformaci došlo roku 1992 podpisem Maastrichtské smlouvy (Musaraj, 2023).

⁴ Data z této tabulky vycházejí z oficiálních stránek Evropského parlamentu: https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_en.htm

Obdobný postoj zachovává Evropská unie právě k zemím západního Balkánu, ačkoliv Chorvatsko chtělo postupovat samo za sebe a v roce 2013 tedy proběhlo rozšíření pouze o tuto jednu zemi (Jović, 2011).

Oproti chorvatskému přístupu stojí komplexní přístup Evropské unie, která podle dosavadních zkušeností z let 2004, 2007 a 2013 iniciuje seskupování zemí do větších celků. Může se tak v oblasti západního Balkánu projevovat sebejistěji a na základě vlastních zkušeností zakládat iniciativy, prostřednictvím kterých jedná s více zájemci o členství najednou.

Jako příklad může sloužit například vznik Východního partnerství, zahrnujícího země bývalého Sovětského svazu (Ministerstvo vnitra, 2019). O jednotném přístupu k zemím západního Balkánu svědčí také informace zveřejňované na stránkách Evropského parlamentu (Munter, 2023) nebo prohlášení nejvyšších evropských činitelů a konání společných summitů mezi zeměmi západního Balkánu a institucemi Evropské unie.

Zajímavý náhled na problematiku politiky rozšiřování Evropské unie přináší významný teoretik evropské integrace Andrew Moravcsik v díle „Great Decisions“. Bilancuje fakt, že Evropské společenství původně vzniklo jako spojení nejsilnějších ekonomik na kontinentu a také coby prostředek německo-francouzského usmíření. Zejména po rozpadu Sovětského svazu a pádu komunistických režimů východní Evropy se ale již Evropská unie musela rozhodnout, zda se vůbec nerozšíří nebo dojde k „*velkému třesku*“. V danou chvíli se do značné míry projevila evropeizace bottom-up, protože některé členské země skutečně bojovaly za rozšíření⁵ o východoevropské partnery (Moravcsik, 2008).

Dosavadní přístup Evropské unie Moravcsik hodnotí jako opatrný. Uvádí příklad zkušenosti Velké Británie, kam po rozšíření unie z roku 2004 migrovalo 400-600 tisíc Poláků. Podle Moravcsika sice událost nepřinesla větší kontroverze, je ale klíčová pro výzkum možného budoucího rozšíření Evropské unie. Tito migranti se totiž často „*stěhovali ze zemí s chronickou nezaměstnaností do zemí s chronickým nedostatkem průmyslových pracovníků*“ (Moravcsik, 2008 – str. 22). Otevření hranic v důsledku evropské integrace pak tuto dynamiku podporuje.

⁵ Evropská unie se od začátku 21. století do roku 2007 rozšířila z 15 na 27 členů. Není relevantní zhodnocovat období od rozpadu východního bloku do počátku 21. století, protože ještě roku 1995 proběhlo tzv. severní rozšíření o Švédsko, Finsko a Rakousko, což jsou země, které splnily unijní podmínky pro vstup relativně jednoduše a pro blok neznamenal takovou výzvu, jako postsovětské či postkomunistické země střední a východní Evropy.

Moravcik si také pokládá otázku: „Kde jsou konečné hranice Evropy?“ Za možné adepty na členství ještě v roce 2008 považoval mimo jiné Turecko, Bělorusko či dokonce Rusko, Maroko a Izrael. Jeho polemika tak může potvrdit, že země jako Bosna a Hercegovina a Srbsko mohou mít v Evropské unii místo, protože jsou nedílnou součástí evropského kontinentu (Moravcsik, 2008).

S důležitou myšlenkou přišel italský politik a teoretik evropské integrace Altiero Spinelli, zastávající federalistický teoretický proud. V Manifestu z Ventotene navrhol „vytvoření nadnárodní evropské federace států, jejímž hlavním cílem bylo propojit evropské státy do té míry, aby již nikdy nemohlo dojít k válce“ (European Commission, 2021 – str. 2).

Evropská unie skutečně rozšiřuje snahu o integraci nových zemí až na samou hranici kontinentu, nabízí se tedy otázka: Kde může být samotná hranice EU? Jak již bylo zmíněno, projekt Východního partnerství zahrnuje země bývalého Sovětského svazu vyjma Ruska, jeho součástí jsou tedy i Ázerbájdžán, Arménie a Gruzie, která navíc koncem roku 2023 obdržela status kandidátské země (Bellamy, 2023). Důležité je připomenout také kandidátský status pro Turecko z roku 1999. EU s Tureckem o vstupu skutečně jednala i přesto, že na evropském kontinentu leží jen jeho nepatrná část (Plevák, 2019).

3.1. Podmínky pro rozšíření

Každý zájemce o vstup do Evropské unie dostává o něco jiné podmínky v závislosti na své domácí situaci. Již v roce 1993 zástupci bloku⁶ přijali Kodaňská kritéria⁷, která obecně definují, co musí potenciální nový členský stát Evropské unie splňovat:

1. *stabilitu institucí garantujících demokracii, právní stát, lidská práva a respekt a ochranu menšin;*
2. *funkční tržní ekonomiku a kapacitu se vyrovnat s konkurencí a tržními silami; a*
3. *administrativní a institucionální kapacitu efektivně implementovat *acquis* a schopnost přebírat povinnosti členství.* (Smlouva o Evropské unii: konsolidované znění – čl. 2, čl. 3, čl. 49; DG NEAR, n.d. a)

⁶ Tehdejších 12 členů: Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Španělsko, Portugalsko, Řecko, Velká Británie, Irsko a Dánsko.

⁷ Podrobně rozepsaná na webových stránkách Evropské unie: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en

Implementace *acquis*⁸ je jedním z nejpodstatnějších bodů všech kritérií, protože zahrnuje celkově 35 kapitol týkajících se všech oblastí, v nichž Evropská unie působí. Vzhledem k obsahu a zaměření práce není možné rozebrat detailně každou z kapitol pro každou zemi (DG NEAR, n.d. b)..

Jednotlivé hodnotící zprávy Evropské komise a jiných unijních institucí či Transparency International (2023) a ostatních nevládních organizací ale nabízejí zdůraznění a rozebrání klíčových problémů a relevantní závěry ke zkoumaným zemím. V hodnocení naplňování *acquis* a vnitropolitické situaci rovněž mohou pomoci odborné mediální servery jako Politico. Složitost situace ve zkoumaných zemích vyžaduje také výzkum napříč regionálními médii, která nabízejí vítaný vhled do nejen politického prostředí, jenž je velice komplikované. Pro účely této práce je potřebné popis jeho podoby dostatečně zjednodušit a následně vysvětlit.

Smluvní základy jsou dané ve Smlouvě o Evropské unii neboli Maastrichtské smlouvě, konkrétně o přijetí uchazeče o členství hovoří článek 49: *„Každý evropský stát uznávající hodnoty uvedené v článku 2 a zavazuje se k jejich podpoře, může požádat o členství v Unii. O této žádosti je informován Evropský parlament a vnitrostátní parlamenty. Žadatelský stát podává svou žádost Radě, která rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Komisí a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu, který se usnáší většinou hlasů všech svých členů.“* (Smlouva o Evropské unii, Konsolidované znění, 2016 – čl. 49)

Výše citovaný článek 49 se odvolává na článek 2, který zní: *„Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušných menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřípustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“* (Smlouva o Evropské unii, Konsolidované znění, 2016 – čl. 2; čl. 49)

3.2. Přístupový proces

Obdobně jako Kodaňská kritéria i samotný přístupový proces je zaveden ve Smlouvě o EU, respektive v mírně upravené podobě i v Lisabonské smlouvě, v obou případech jde o článek 49. *„Status kandidátské země uděluje Evropská rada na základě stanoviska Evropské komise, které je vypracováno na základě žádosti dané země o členství v EU. Status kandidátské země nezakládá automatické právo na vstup do EU. Během přístupového procesu kandidátská země*

⁸ Unijní *acquis* je dostupné v celém znění na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

prokazuje, že splňuje přístupová (kodaňská) kritéria a je schopna převzít práva a povinnosti vyplývající z členství v EU.“ (Smlouva o Evropské unii: Konsolidované znění, 2016 – čl. 49)

Ze Smlouvy o EU vyplývá, že nejdůležitějším krokem přístupového procesu je udělení kandidátského statusu. Uděluje jej Evropská rada na základě Stanoviska (z angl. Opinion) Evropské komise. Důležitou částí citace výše je, že „*kandidátský status nezakládá automatické právo na vstup do EU*“ (Smlouva o Evropské unii: Konsolidované znění, 2016 – čl. 2).

V této práci je udělení kandidátského statusu vnímáno jako přelomový bod, nicméně následující přístupová jednání jsou podstatnější. Právě během nich kandidátská země musí prokázat svou připravenost, což už je ale záležitostí dalšího výzkumu.

Přístupová jednání Evropská unie spouští po rozhodnutí Radou EU a schválení Evropskou radou. Podle Smlouvy o EU (čl. 49) nejde o jakési vynucování dodržování pravidel EU, nýbrž o snahu připravit kandidátskou zemi na samotný vstup. Přístupová jednání zahrnují v závislosti na podmínkách v kandidátské zemi 34 neměnných kapitol s tím, že 35. může mít fakticky libovolný obsah a řeší se v úplném závěru vyjednávání.

Je nutné připomenout, že s ohledem na právo veta v oblastech SZBP je každý krok, ať už udělení kandidátského statusu nebo spuštění přístupových rozhovorů, schvalován jednomyslně všemi členskými státy (Lařici, 2021).

3.3. Zvláštnosti procesu na západním Balkánu

Zásadní součástí této práce jsou úřední dokumenty, jejichž autorem je nejčastěji Evropská komise. Ta po podání oficiální přihlášky země zpracovává tzv. „Opinion“, kde identifikuje nejen největší problémy, ale také klady, které se v uchazečské zemi o členství nacházejí. Dále každoročně publikuje zprávy o postupu, tzv. „Progress Report“ o tom, jak se zemi během přístupového procesu daří naladit na unijní *acquis*. Tyto kroky jsou shodné pro všechny uchazeče (DG NEAR, n.d. a; Evropská komise, n.d.). Rozšiřovací proces se zeměmi západního Balkánu ale probíhá v rámci procesu stabilizace a přidružení, jehož součástí jsou⁹:

- a. Politická stabilizace zemí a podpora jejich rychlého přechodu na tržní hospodářství,
- b. podpora regionální spolupráce,
- c. případné členství v EU.

⁹ Informace převzaté z webové stránky Evropské komise *Steps towards joining*. Dostupné online: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en

Země západního Balkánu tak dostávají nabídku na členství a stávají se potenciálními kandidáty, což by nemělo být zaměňováno s obdržením kandidátského statusu. Kandidátský status totiž EU nabízí až jakmile je země připravena. „*Tento proces pomáhá dotčeným zemím budovat jejich schopnost přijímat a uplatňovat právo EU a evropské a mezinárodní normy. Je založen na stále užším partnerství...*“ (Evropská komise – Steps towards joining). EU těmto zemím nabízí:

- a. Obchodní koncese – bezcelní přístup na trhy EU,
- b. hospodářskou a finanční pomoc,
- c. pomoc při obnově, rozvoji a stabilizaci,
- d. stabilizační a asociační dohody.¹⁰

Ćurak (2010) argumentuje, že Evropská unie nebere region západního Balkánu jako rovnocenný s Visegrádskou čtyřkou nebo zeměmi CEFTA. Podle něj ještě v roce 2010 nebyl tento region chápán jako součást Evropy a upozorňoval na konstrukt názvu jihovýchodní Evropa. Úsilí EU vnímat západní Balkán jako součást Evropy pak paradoxně „*znamená oddělení regionu od Evropské unie, a aby se zabránilo individuálnímu vstupu zemí regionu do jejího svazku (snad s výjimkou Chorvatska), je jihovýchodní Evropa považována za třetí Evropu*“ (Ćurak, 2010 – str. 49).

3.4. Přístupový proces – chorvatský případ

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, je nutné připomenout, že přístupový proces s Chorvatskem byl odlišný oproti rozšíření z let 2004 a 2007 tím, že země zachovávala v 90. letech „neoficiální izolaci“. Tu způsobil autoritářský režim prezidenta Franjo Tudjmana a jeho HDZ. Formální proces začal roku 2000 poté, co se k moci dostala šestikoalice vedená SDP a premiérem Ivicou Račanem, který „vedl směřování země k demokratizaci a ekonomickým a sociálním reformám“ (Šeperić, 2011).

V květnu 2001 Chorvatsko a EU podepsaly Dohodu o přidružení, dne 21. února 2003 země podala oficiální přihlášku ke členství a 18. června 2004 Chorvatsko obdrželo kandidátský status (OSCE, 2004). Přístupové rozhovory EU s Chorvatskem spustila v říjnu 2005 a uzavřela je v červnu 2011 (Šeperić, 2011).

Ještě v roce 2003, než země podala přihlášku ke členství v EU, se za jeho snahu postavili například Řekové, t. č. předsedající Radě EU. Dle řeckého premiéra Costase Simitse „by

¹⁰ Dle Evropské komise jde o „rozsáhlý smluvní vztah s EU, který zahrnuje vzájemná práva a povinnosti“.

všechny balkánské země by měly mít právo se připojit, když splní kritéria“. Jak píše Politico (2003), *„chorvatská vláda soukromě doufala, že dožene Bulharsko a Rumunsko, kteří se mají připojit k EU roku 2007“*.

Chorvatsko o členství zažádalo v době, kdy se na vstup do bloku připravovalo prvních deset zemí takzvaného východního rozšíření, jak píše Mahony (2003). Zemi k cestě od podání přihlášky po zahájení přístupových rozhovorů celkově stačilo 16 měsíců.

Již v roce 2005 Evropská komise hodnotila politické procesy v Chorvatsku za dobře rozvinuté: *„Chorvatsko má stabilní demokratické instituce, které respektují limity svých kompetencí a spolupracují spolu. Volby v letech 2000 a 2003 byly svobodné a férové. Opozice hraje normální roli ve funkci institucí.“* (Evropská komise, 2005)

Jako problematický Komise vnímala přístup chorvatských úřadů k menšinám, zejména té srbské. Kritikou nešetřila ani chorvatský soudní systém. Na druhou stranu na mezinárodním poli roku 2004 Chorvatsko dostalo ocenění díky kooperaci s ICTY ve věci válečných zločinů spáchaných během války v Jugoslávii. Velice vítaným byl také fakt, že země *„respektuje Daytonskou mírovou smlouvu a respektuje suverenitu a teritoriální integritu Bosny a Hercegoviny“* (Evropská komise, 2004, 2005).

V obecné rovině Evropská komise ve zprávě za rok 2005 pozitivně hodnotila rozvoj ve vzdělávání a kultuře a bezpečnostní a obranné politice (Evropská komise, 2005).

Šeperić (2011) pozitivně hodnotil, že chorvatský proces byl už od začátku centralizovaný s dominantní pozicí ministra zahraničních věcí a evropské integrace. V rámci chorvatského parlamentu už roku 2005 vznikl speciální výbor pro monitoring vstupních vyjednávání. Vznikaly také pracovní skupiny pro každou jednu kapitolu přístupových rozhovorů o 30 až 50 členech.

Pro Chorvatsko byla největší výzvou proměna soudního systému, základní práva a politika soutěže. Jak ale Šeperić zdůrazňuje, Evropská unie nemusela zavádět žádné kontrolní mechanismy jako v případech Rumunsku a Bulharska¹¹. Kromě základních problémů soudního systému jako nedostatek nezávislosti, nestrannosti a spolehlivosti vykazovalo chorvatské soudnictví také vysokou míru neefektivity. To se mu ale mezi lety 2005 a 2011 podařilo

¹¹ Komplikované soudní a jiné reformy zpzdily rumunský a bulharský vstup do Evropské unie z roku 2004 na 2007.

napravit. Zatímco roku 2005 u soudu stálo 1,6 milionu nevyřešených případů, roku 2011 už jich bylo jen 775 tisíc (Šeperić, 2011)..

Šeperić jako další ze závažných chorvatských problémů jmenuje korupci a organizovaný zločin. Právě zde Šeperić (2011) pozoruje důležitý aspekt proměn politických elit. Když roku 2009 odstoupil Ivo Sanader z premiérského postu i z postu předsedy strany HDZ, nahradila ho Jadranka Kosor a došlo k nárůstu aktivního potírání korupce, a dokonce i soudních procesů s bývalými ministry včetně Sanadera. Jak napsal Šeperić: „*Koncem roku 2011 většina případů stále probíhala a nedostala se k soudu, ale nepochybně to změnilo atmosféru tolerance a budoucích možností korupce na vysokých postech v zemi*“ (Šeperić, 2011 – str. 468).

Přístupový proces měl také blahodárny vliv na chorvatskou ekonomiku, která mezi lety 2000-2008 prožívala období stability a meziročního růstu HDP o 4 %. Šeperić (2011) to přikládá institucionálním změnám a nárůstu investic ze zahraničí. HDP vzrostlo během osmi let z 50 % průměru Evropské unie na 64 %.

Přesto Samardzija roku 2005 zdůrazňovala, že Evropská komise od Chorvatska ještě po zahájení přístupových jednání vyžadovala větší úsilí v oblastech volného pohybu zboží, pracovního práva, rybářství, dopravě, energii, ochraně spotřebitele a zdraví, celní unie a finanční kontroly (Evropská komise, 2004; Samardzija, 2005).

Spuštění přístupových jednání bylo paradoxně zároveň negativním impulsem pro chorvatskou společnost; zatímco se v červnu 2004 podpora veřejnosti pro vstup pohybovala okolo 50 %, v červnu 2005 tato podpora klesla na 42 %. Stála za tím zejména nedostatečná komunikace k veřejnosti ze strany vlády, protože si chorvatská veřejnost nedokázala vysvětlit přísný přístup EU kvůli ICTY (Evropská komise, 2005; Šeperić, 2011).

Jak Samardzija (2005) tak Šeperić (2011) si před vstupem Chorvatska do EU roku 2013 kladli otázku, jestli není přístupový proces příliš rychlý a nepadá mu za obět' jeho transparentnost.

3.5. Přístupový proces – bosenský případ

Bosna a Hercegovina oficiálně požádala o členství v Evropské unii v únoru 2016 (Oliveira & Chadwick, 2016) a získala status kandidátské země 15. prosince 2022 (Novotná, 2022). Jako jeden z hlavních impulsů pro udělení kandidátského statusu Bosně působí ruská invaze proti Ukrajině z roku 2022 a také společné úsilí několika členských států v čele s Rakouskem,

Slovinskem a Chorvatskem. Jak upozorňuje Brezar ve svých článcích pro Euronews (2022a; 2022b): „*Země jako Bosna byly považovány za přednější než Ukrajina, pokud jde o jejich vyhlídky v EU.*“ Přesto Ukrajina a Moldavsko získaly status kandidátských zemí půl roku před Bosnou (EEAS, 2022; Evropská komise, 2023).

Oproti již dokončenému přístupovému procesu s Chorvatskem je ale ten s Bosnou a Hercegovinou pomalejší a náročnější. Dokazuje to zpráva Transparency International „The Integration Process of Bosnia and Herzegovina to the EU: 14 priorities from the opinion of the European Commission 4 years later“ z roku 2023, která byla zveřejněna čtyři roky po přijetí „Opinion on Bosnia and Herzegovina’s application for EU membership“¹² ze strany Evropské komise. Transparency International jako jedinou splněnou podmínku pro spuštění přístupových rozhovorů určenou Evropskou komisí uvedla fungování Parlamentní rady pro stabilizaci a přidružení (Evropská komise, 2019; Transparency International, 2023).

Za čtyři roky procesu v některých oblastech dokonce došlo k úpadku. Konkrétně v oblastech rozdělení kompetencí mezi různými úrovněmi vládnutí, reformě ústavního soudu a zajištění rovnosti a nediskriminace občanů (Evropská komise, 2021).

Napříč všemi kandidátskými zeměmi si Bosna a Hercegovina vede společně s Moldavskem nejhůře. Evropská komise udělovala jednotlivým zemím hodnocení ve 33 ze 35 kapitol¹³ od 0 do 5 bodů, přičemž nula znamená úplně počáteční fázi reform a pět prakticky hotové reformy. Nejlépe ze všech kandidátských zemí si vede Černá Hora s průměrem 2,1 bodů a Srbsko se Severní Makedonií (obě 2,0), nejhůře právě Bosna a Moldavsko s 0,7 body. Ještě před nimi se nachází Kosovo s průměrem 0,9¹⁴. Nutno ale podotknout, že hodnocení plným počtem bodů se vyskytlo pouze jednou, a to u Bosny v oblasti politiky životního prostředí a klimatu (Transparency International, 2023). Podrobný rozbor provedeme v praktické části práce.

Coby jeden z pro Bosnu nepříjemných příkladů může sloužit nevydání dvou slovenských policistů usvědčených a odsouzených za korupci a vyzrazování informací, Mariana Kučerky a Jana Kaľavského. Tito muži před spravedlností uprchli právě do Bosny a Hercegoviny. Vyskytují se tak za hranicí nejen Slovenska, ale i Evropské unie, kam Bosna

¹² Evropská komise pro každou zemi, která podá přihlášku, vydává dokument „Opinion“. Zde vymezuje priority a cíle, které má země splnit pro vstup do Evropské unie.

¹³ Kapitoly unijního acquis dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

¹⁴ Kosovo bylo oproti ostatním zemím hodnoceno pouze na základě 31 kapitol.

chce vstoupit. Jenže proces udělování azylu je v Bosně zdoluhavý a k extradici dosud nedošlo, žijí dosud oba muži v Bosně na svobodě. Podle komentářů reportérů může dojít k tomu, že proces udělování azylu potrvá dostatečně dlouho na to, aby se mohli vrátit na Slovensko beztrešně (Bilajac & Madlenak, 2023; Prušová, 2023).

Podle zprávy Evropské komise za rok 2023 Bosna a Hercegovina učinila určité kroky pro zlepšení kvality azylové politiky (Evropská komise, 2023). Mezi ni patří například zřízení styčného bodu pro Europol. Komise ocenila, že „*institucionální rámec a legislativa jsou obecně ve shodě s EU acquis a mezinárodními standardy a praxí*“ (Evropská komise, 2023 – str. 58). Problémem ale byl nedostatečný počet pracovníků a nedostatečná operační kapacita v rámci Odboru azylového Ministerstva pro bezpečnost. Komise zjistila, že všechny žádosti o azyl vyřizuje pět úředníků na celou zemi. To dokazuje zdoluhavost procesu a následně praktické znemožnění řešení případů, jako je úprk slovenských policistů před spravedlností, na který upozorňovali redaktoři serverů Balkan Insight a Denníku N (Bilajac & Madlenak, 2023; Prušová, 2023).

Nejen zjištění reportérů, ale i hodnocení Evropské komise ukazují na to, že Bosna a Hercegovina má před sebou ještě dlouhou cestu do Evropské unie. Jak upozorňuje Walter Kemp v článku „*Stuck in the EU’s Eternal Waiting Room*“, západní Balkán se stal důležitým hráčem v mezinárodním obchodu s drogami, konkrétně na trzích Latinské Ameriky. Naznačuje, že organizovaný zločin roste společně s úbytkem obyvatelstva, zejména toho s vyšším vzděláním (Kemp, 2021; BHAS, 2020). A to i přes vysoký zájem o vstup do Evropské unie, který poměrně překvapivě panuje dokonce i v Srbsku (Evropská komise, 2015, 2019, 2022; Belloni, 2016).

3.6. Přístupový proces – srbský případ

Když skončilo velké východní rozšíření z roku 2004, bylo Srbsko velice motivované ke vstupu do EU v co nejkratší době. Srbský prezident Boris Tadić v říjnu 2004 prohlášoval, že „*nyní je rok 2012 realistickým předpokladem, ale můžeme být rychlejší*“ (Fleming, 2004).

Právo Srbska na takto rychlý přístup Tadić obhajoval například „*plnou kooperací*“ s ICTY¹⁵, a že „*je to v národním zájmu Srbska, a to i proto, že dokud nebudou tyto problémy vyřešeny, budou překážkou pro zlepšení vztahů s EU, Spojenými státy a mezinárodními*

¹⁵ Tadić obhajoval výsledky Srbska při posílání podezřelých válečných zločinců k ICTY (Fleming, 2004).

finančními institucemi, jako je Světová banka, s nimiž Srbsko spolupracuje na restrukturalizaci svého hospodářství“ (Fleming, 2004).

Tato práce v srbském případě vymezuje zkoumané období od prosince 2009 do ledna 2014. Právě v prosinci 2009 Srbsko podalo oficiální žádost o členství v EU, v březnu 2012 pak obdrželo kandidátský status od Evropské rady a v lednu 2014 byly spuštěny přístupové rozhovory (Evropská komise, 2015).

Přístupový proces se Srbskem je oproti jiným zemím rozdílný v tom, že země musí řešit dlouhodobé napětí s Kosovem. Neuznává jej jako samostatnou zemi a proti jeho samostatnosti se aktivně staví už od vyhlášení nezávislosti v roce 2008. EU vyžaduje normalizaci těchto vztahů. Ačkoliv obě země odstartovaly vzájemná jednání v dubnu 2013, nedlouho po jejich začátku došlo ke stagnaci (Evropská komise, 2009, 2011, 2015).

Největší kritiku Srbsko v daném období získávalo za neuspokojivý stav svobody médií a nedostatečnou transparentnost jejich vlastnictví, výhrůžky novinářům a nedostatečné soudní reformy. V době startu přístupových jednání evropské instituce zaznamenaly výraznou snahu v boji proti korupci a ve snižování deficitu státního rozpočtu (Evropská komise, 2011, 2013, 2015).

4. Etnická struktura

Při konceptualizaci etnické homogenity a jejího vlivu na úspěšnost přístupového procesu je potřeba postupovat obezřetně, protože tato problematika není součástí mnoha studií. Nejprve je nutné definovat samotnou podstatu toho, co to etnicky homogenní země je. Například Juang a kol. (2023) definují Itálii¹⁶ jako etnicky homogenní, zatímco Švédsko je podle nich etnicky heterogenní kvůli množství Švédů či jejich rodičů narozených mimo zemi¹⁷. Dále vnímají jako etnicky heterogenní i Norsko, protože tu po roce 1970 přijíždělo mnoho cizinců za prací¹⁸ (Juang a kol., 2023).

Příklady Itálie, Švédska a Norska je nutné připomenout, protože definice Juanga a kol. (2023) nám může pomoci k určení, zda jsou Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Srbsko etnicky homogenní či heterogenní země. Přestože se například v bosenském případě může zdát definice jasná.

Vermeersch (2004) ve světle tehdy probíhajícího rozšiřovacího procesu s Českou republikou, Polskem a Maďarskem definoval jako etnicky homogenní zemi tu, v níž podíl menšin na celkové populaci nepřesahuje deset procent. Podle sčítání obyvatel tedy byly všechny tři země etnicky homogenní; v České republice menšiny tvořily 9,58 % z celkové populace, v Maďarsku 3,04 % a v Polsku 3,26 %.

Podle Vermeersche (2004) je rovněž důležitým faktorem nízká konfliktnost mezi přítomnými etnickými menšinami, což během rozšiřovacího procesu vytvořilo komplikaci například pro Slovensko s výraznou maďarskou menšinou a Rumunsko s větším množstvím etnických menšin. Navíc Maďarsko samotné vyvíjelo značné úsilí pro ochranu maďarských občanů v zahraničí a usilovalo o jejich kulturní autonomii v zahraničí (Vermeersch, 2004).

Konkrétně na západním Balkáně probíhala snaha o etnickou homogenizaci už v 19. století poté, co Srbsko získalo nezávislost na Osmanské říši. Takzvaná „deturkifikace“¹⁹

¹⁶ Až 9 % italské populace jsou imigranti s povoleným pobytem. Největšími etnickými skupinami jsou Rumuni, Albánci, Maročané, Číňané a Ukrajinci.

¹⁷ Až 26 % Švédů či jejich rodičů je narozeno mimo Švédsko. Nejčastějšími příchozími etnickými skupinami jsou Syřané, Iráčané, Finové, Poláci a Íránci.

¹⁸ Juang a kol. jmenují jako primární etnické skupiny přijíždějící za prací Pákistánci, Turci, Maročani, Vietnamci, Latinoameričani a Srilánčani; imigranti tvoří až 18,5 % norské populace.

¹⁹ Zbavování se všeho tureckého poté, co oblast většiny Balkánského poloostrova po několika stoletích spravovala Osmanská říše.

probíhala od roku 1878 a srbští nacionalisté vnímali genocidu v Bosně mezi lety 1992-1995 jako její pokračování (Conversi, 2010).

4.1. Etnická struktura zemí západního Balkánu

V obecné rovině je etnická struktura západního Balkánu ovlivněna četnými konflikty minulosti, existencí multietnické Jugoslávie a historickou expanzí Osmanské říše. Tato práce ale poskytuje náhled na tři vybrané země, kde je historický vývoj etnické struktury dalekosáhlý a tím pádem nemůže být předmětem práce jako celek.

Příslušnost k národnosti hraje například v bosenském politickém systému zvláštní roli, o čemž vypovídá už samotné znění Ústavy Bosny a Hercegoviny. Detailněji bude politický systém země popsán v příslušné kapitole. Nicméně samotná ústava definuje Bosňáky, Srby a Chorvaty jako konstitutivní národy, které navíc mají jistotu zastoupení v každé státní instituci. Jako příklad nám v této podkapitole poslouží bosenská Rada ministrů, o níž se v Ústavě píše následovně: „Nejvíce dvě třetiny všech ministrů mohou být jmenovány z území Federace. Předseda rovněž jmenuje náměstky ministrů (kteří nesmějí pocházet ze stejného volebního národa jako jejich ministři), kteří se ujímají funkce po schválení Sněmovnou reprezentantů.“ (Constitution of Bosnia and Herzegovina – čl. 5).

Chorvatská ústava oproti případu bosenskému co do účasti občanů na politice hovoří pouze o zaručení rovných práv pro národnostní menšiny: „Každý občan Chorvatské republiky má právo se za rovných podmínek podílet na správě veřejných věcí a mít přístup k veřejným službám.“ (Constitution of the Republic of Croatia: consolidated text – čl. 44). Žádná výsadní práva jako v případě Bosny a Hercegoviny národnostní menšiny v Chorvatsku nemají.

Obdobně jako Chorvatsko se i Srbsko ve své ústavě zavazuje k ochraně práv národnostních menšin. Jejich práva se neodlišují od práv ostatních Srbů: „Příslušníci národnostních menšin mají právo podílet se na správě veřejných věcí a zastávat veřejné funkce za stejných podmínek jako ostatní občané.“ (Constitution of the Republic of Serbia – čl. 77)

Důležitou otázkou pro rozšiřovací proces se Srbskem je status Kosova, které v roce 2008 vyhlásilo nezávislost a oficiální přihlášku ke členství v EU podalo 15. prosince 2022 (Deutsche Welle, 2022). Otázka kosovského přístupového procesu je ožehavá zejména kvůli

srbským nárokům na toto území a faktu, že ještě v roce 2024 nezávislost země neuznalo hned pět členských zemí EU²⁰ (Roussi & Lynch, 2023).

Z hlediska členských zemí EU se dá vnímat status Kosova dvojmo: a. jako nezávislý stát; b. jako součást Srbska. Pokud vnímáme Kosovo jako stát nezávislý na Srbsku, tak Srbsko zůstává etnicky homogenní zemí s majoritním národem Srbů. Pět zemí EU ale Kosovo jako nezávislý stát neuznalo, tedy těchto pět zemí de facto chápe rozšiřovací proces se Srbskem zároveň jako rozšiřovací proces s Kosovem. V rámci EU funguje v záležitostech rozšiřovací politiky právo veta. Jestliže nejsou stanoviska všech zemí totožná, nemůžeme Kosovo a tím pádem ani Srbsko hodnotit nezávisle na sobě. Zároveň EU dala Kosovu i Srbsku jasně najevo, že ani jedna země nemůže vstoupit, pokud neurovnají spor prostřednictvím dlouhodobého řešení (Gray & Heath, 2018).

²⁰ Nezávislost Kosova ke konci roku 2023 neuznalo Slovensko, Řecko, Španělsko, Rumunsko a Kypr.

5. Parlamentní a legislativní systémy

Každá členská země EU má parlamentní a legislativní systémy odlišné, všechny se ale zakládají na stejném principu sladěném s unijním *acquis*. Právě o to usilují i uchazeči o členství.

Tabulka 3: Westminsterský a konsenzuální model demokracie

Institucionální rysy	Westminsterský model	Konsenzuální model
Exekutiva	Koncentrace výkonné moci v rukou jednobarevné vlády	Sdílení exekutivní moci v širokých stranických koalicích
Vztahy exekutivy a legislativy	Dominance vlády nad parlamentem	Rovnováha mezi legislativou a exekutivou
Stranický systém	Bipartismus	Multipartismus
Volební systém	Většinový nebo disproporční volební systém	Poměrný volební systém
Systém zájmových skupin	Pluralistický systém zájmových skupin	Korporativistický systém zájmových skupin
Teritoriální uspořádání moci	Unitární a centralizovaný stát	Federální a decentralizovaný stát
Podoba legislativní moci	Koncentrace zákonodárné moci v jednokomorovém parlamentu, případně alespoň asymetrický bikameralismus	Dělbá zákonodárné moci mezi dvě stejně silné komory parlamentu (symetrický bikameralismus)
Snadnost změnlosti ústavy	Flexibilita ústavy	Rigidita ústavy
Soudní kontrola ústavnosti	Absence soudního přezkumu (neomezená legislativní suverenita parlamentu)	Soudní kontrola ústavnosti
Pozice centrální banky	Závislost centrální banky na exekutivě	Nezávislost centrální banky na exekutivě

Zdroj: Lijphart, 1977; Hloušek, Kopeček, & Šedo, 2018

Jak již bylo řečeno v úvodu, politické systémy Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska se v určitých ohledech výrazně liší. Největší odlišnosti ale najdeme právě v bosenském

systemu, jak bude rozebráno níže. Ten se dá popsat podle teorií o konsociační či konsenzuální demokracii A. Lijpharta. Lijphart rozlišoval mezi klasickým typem demokracie, takzvaným Westminsterským a konsenzuálním modelem (Lijphart, 1977; Hloušek, Kopeček & Šedo, 2018).

Lijphart ve svém díle vyjmenoval čtyři základní znaky konsociační demokracie: vznik velkých koalicí za účelem společné konsenzuální vlády; vzájemné veto neboli negativní vládu menšiny; proporcionalitu pro spravedlivé a rovné zacházení; a segmentální autonomii, charakterizující vládu menšiny nad menšinou samotnou v oblasti jejího výlučného zájmu (Lijphart, 1977).

Důležité srovnání dvou konsociačních demokracií přinesl například Florian Bieber, který provedl komparaci na případech Belgie a právě Bosny. „*V Belgii se regionalizace a autonomie staly spíše standardem než zásluhou procesu, a nikoliv snahou o dosažení jediného komplexního řešení*“. Tento druh demokracie se podařilo v Belgii dobře implikovat a poučení z tohoto modelu by mohlo napomoci přeměně Bosny „*v zemi, v níž mohou tři národy žít v míru*“ (Bieber, 1999 – str. 94).

Na druhé straně Chorvatsko a Srbsko jsou až na některé výjimky příkladem tzv. Westminsterského modelu demokracie, což vyplývá už z ústav obou zemí.

5.1. Parlamentní a legislativní systémy v EU

Do EU nemůže vstoupit žádná země, která nemá demokratické politické zřízení. Vyplývá to z Kodaňských kritérií dohodnutých v rámci Smlouvy o Evropské unii/Maastrichtské smlouvy z roku 1992 (Smlouva o Evropské unii: Konsolidované znění, 2016 – čl. 6, čl. 49). Politický systém země připravené na vstup do EU tedy dle těchto kritérií obsahuje instituce zaručující demokracii, právní stát, lidská práva a respekt k menšinám a jejich ochranu.

Jako hlavní problémy západního Balkánu teoretici obecně vnímají nestabilitu tamních demokracií; v některých z nich dokonce zůstává zachován, minimálně částečně, autoritativní režim. Gafuri & Muftuler-Bac (2021) dokonce argumentují, že úsilí EU o asistenci v oblastech posilování demokracie a řešení konfliktů paradoxně snahu o demokratizaci oslabují (Gafuri & Muftuler-Bac, 2021).

Jako nejhorší se situace jeví právě v Srbsku. „*Dosavadní vztahy Srbska s EU umožnily autoritářským vůdcům zůstat u moci. Důležitější je, že k dnešnímu dni, přestože Srbsko patří mezi deset nejrychleji se autokracií propadajících zemí na světě, vykázalo pokrok v členství*

v EU, a to především díky pokroku ve spolupráci s ICTY, Bruselské dohodě, postoji v migrační krizi a řešení většinou vlastních incidentů se sousedními zeměmi“ (Gafuri & Maftuler-Bac, 2021 – str. 285).

Oproti jiným zemím západního Balkánu je v Srbsku role prezidenta mimořádně silná. Zatímco chorvatská i bosenská ústava prezidentské pravomoci výrazně omezují, srbská je spíše posiluje a konkrétně současný prezident Alexandr Vučić toho využívá. „*Nejsme tak nadšení, jak jsme bývali, stejně jako Evropská unie není tak nadšená, jak jsme si mysleli,*“ řekl například v roce 2023 na Světovém ekonomickém fóru ve švýcarském Davosu (Gafuri & Maftuler-Bac, 2021; Preussen, 2023).

Pro změnu bosenská demokracie je poměrně křehká kvůli své vlastní komplikovanosti, oproti jiným zemím západního Balkánu má poměrně velké množství zákonodárných institucí. U všech tří zkoumaných zemí se navíc do národních parlamentů dostává velké množství politických stran, což může mít negativní vliv na roztržitost či zpomalenost rozhodovacího procesu – a tím pádem i na rychlost rozhodování v rámci přístupového procesu k EU. Této problematice se ale budeme hlouběji věnovat v praktické části práce (Šeperić, 2011; Hlouček, Kopeček & Šedo, 2018; Piasecki, 2018).

5.2. Politický systém Bosny a Hercegoviny

Politický systém Bosny a Hercegoviny se přímo odvíjí od podpisu Daytonské mírové smlouvy z roku 1995, která ukončila téměř čtyřletý válečný konflikt. Na jejím základě došlo k administrativnímu rozdělení země na Federaci Bosny a Hercegoviny, obývanou zejména Chorvaty a Bosňáky, a na Republiku srbskou, obývanou Srby. Institucionální struktura dle Daytonské smlouvy počítá se čtyřmi úrovněmi přímo volených orgánů, a to na úrovních municipalit, entit, celostátní a ve Federaci Bosny a Hercegoviny kantonální (Šedo, 1996; Kasum, 2006).

Ćurak (2010) označil Bosnu a Hercegovinu za experimentální zemi v oblasti krizového řízení. „*Funkce Bosny a Hercegoviny se od podpisu Daytonské dohody omezila na zkoumání politických, ekonomických, bezpečnostních a dalších ujednání a závazků mezinárodního společenství, zatímco Evropská unie ve skutečnosti testovala myšlenku možného pokračování bezpečnostní agendy na bosenském území*“ (Ćurak, 2010 - str. 48).

Politický systém Bosny a Hercegoviny je podle definice A. Lijpharta konsociační (1977), což potvrzuje i analýza Hlouška, Kopečka a Šeda (Hlouček, Kopeček, & Šedo, 2018).

Takový systém se dá označit za „*mezisegmentální sdílení moci za účelem redukce konfliktů a eventuelně dosažení politické stability*“ (Trzciński, 2022 – str. 313). Tedy tento systém je navržen tak, aby předcházel etnickým konfliktům, což odpovídá Daytonské mírové smlouvě. „*Cíl dané mírové smlouvy nepředstavoval pouze ukončení válečného konfliktu, ale také nalezení možného způsobu existence jednotného bosenského státu, který by zajistil rovnoprávné postavení všech národů Bosny a Hercegoviny, tedy Bosňáků, Srbů a Chorvatů a jenž by zároveň neohrožoval jejich životní zájmy*“ (Kasum, 2006 – str. 327).

Bosenský politický systém si v této práci zaslouží zvýšenou pozornost, protože nejenže se podle ústavy různě dělí mezi jednotlivé národnosti, ale navíc se pravomoci rozdělují různě mezi celostátní a entitní úroveň. Zajímavé je rovněž rozdělení ministerstev, protože některá tradiční ministerstva se nacházejí pouze na entitní úrovni, zatímco na celostátní nikoliv (Haymond, 2020).

Zákonodárnou moc drží Parlamentní shromáždění, které se skládá z Poslanecké sněmovny se 42 poslanci; konkrétně 28 z Federace a 14 z Republiky srbské, kteří jsou voleni lidmi. Součástí Parlamentního shromáždění je také patnáctičlenná Sněmovna lidu Bosny a Hercegoviny, kde má zastoupení pět delegátů každého národa. Ti jsou voleni entitním a kantonálním parlamentem (Banks, 2005; Kasum, 2006).

Jak již bylo řečeno, Federace Bosny a Hercegoviny i Republika srbská mají ještě své vlastní zákonodárné instituce. U Federace jde o dvoukomorový parlament složený ze Sněmovny lidu s 80 delegáty a Poslanecké sněmovny s 98 poslanci. Parlament Republiky srbské je rovněž dvoukomorový. Dolní komorou je Národní shromáždění Republiky srbské s 83 poslanci. Horní komora se pak nazývá Rada národů a má 28 delegátů (Kasum, 2006).

Klíčovou roli má Úřad vysokého představitele vytvořeného za účelem implikace Daytonské mírové dohody. Na základě rozhodnutí konference Rady pro implementaci míru z Bonnu roku 1997 může vysoký představitel odvolávat jakékoliv politiky z funkce či zmrazovat účty politickým subjektům a rovněž má značné legislativní kompetence (Kasum, 2006). Toto je další z důvodů, proč Ćurak označuje Bosnu za experimentální zemi (Ćurak, 2010).

Piasecki (2018) bosenský systém popisuje jako velice komplikovaný: „*Slabost zastupitelských orgánů a různorodost orgánů vykonávajících funkci hlavy státu, dohled všemocného nejvyššího představitele, který je v tomto případě v rozporu s principy EU pro Bosnu a Hercegovinu a velmi komplikované administrativní členění tvoří komplikovaný*

charakter současné Bosny a Hercegoviny“ (Piasecki, 2018 – str. 41). Jako hlavní slabost tedy vidí kolektivní prezidentství a komplikované správní členění obsahující prvky federalismu a unitarismu.

Co se týká legislativního procesu, tak v případě Bosny a Hercegoviny musí zákon na celostátní úrovni schválit obě komory parlamentu; navrhnout jej může předsednictvo, Rada ministrů, poslanec či delegát. Horní komora (Sněmovna lidu) má právo minoritního veta v případě, že většina delegátů v klubu jednoho z konstitutivních národů označí návrh zákona za „ohrožující životní zájmy“ jejich národa (Haymond, 2020).

Minoritní veto v rámci politického systému Bosny a Hercegoviny hraje důležitou roli a funguje ve dvou směrech. Jako „ohrožující životní zájmy“ může kterýkoliv zákon označit většina poslanců jednoho etnika v rámci Parlamentního shromáždění. Existuje ale ještě druhá možnost minoritního veta²¹, a to ve chvíli, kdy pro daný zákon nehlasuje více než třetina poslanců daného etnika. Poslední slovo pak má Ústavní soud Bosny a Hercegoviny, který rozhodne, zda zákon skutečně ohrožuje životní zájmy některého z etnik (Haymond, 2020).

Legitimita Ústavního soudu Bosny a Hercegoviny je ale důležitou otázkou. Zatímco tento soud má rozhodovat o životních zájmech etnik (Haymond, 2020), Republika srbská, respektive její Národní shromáždění²² v roce 2023 „přijalo zákon, který prohlašuje, že rozhodnutí Ústavního soudu Bosny jsou v této entitě neaplikovatelná“ (Kurtić, 2023). Soudci jsou do Ústavního soudu jmenováni následovně: čtyři vybírá Sněmovna reprezentantů Federace, dva Národní shromáždění Republiky srbské a zbývající tři jmenuje předseda Evropského soudu pro lidská práva po konzultaci s bosenským předsednictvem (Constitution of Bosnia and Herzegovina – čl. 6). Právě přítomnost dvou srbských reprezentantů a tři mezinárodních je pro Republiku srbskou bolavým tématem (Kurtić, 2023).

Zodpovědnost za různé politiky bosenská ústava rozděluje mezi celostátní a entitní instituce. Znamená to, že celostátní instituce nesou zodpovědnost především za: zahraniční politiku; zahraniční obchodní politiku; celní politiku; monetární politiku; financování institucí a mezinárodní povinnosti Bosny a Hercegoviny; imigraci, uprchlíky a azylovou politiku a regulace; mezinárodní a mezientitní vymáhání trestního práva; regulace mezientitní dopravy; a kontrolu letecké dopravy (Constitution of Bosnia and Herzegovina – čl. 3).

²¹ V tomto případě se veto nazývá entitním.

²² Stalo se tak na popud srbského člena předsednictva Bosny a Hercegoviny Milorada Dodika.

Jednotlivým entitám však ústava Bosny a Hercegoviny zajišťuje další pravomoci. Mohou: zakládat paralelní vztahy se sousedními zeměmi; zajistit bezpečné prostředí všem osobám v jejich jurisdikci; nebo zakládat orgány činné v trestním řízení (Constitution of Bosnia and Herzegovina – čl. 3).

Samotná Rada ministrů má pouze devět ministerstev, zbytek připadá na entity. Na celostátní úrovni existuje resort financí; zahraničních věcí; spravedlnosti; bezpečnosti; obrany; zahraničního obchodu a hospodářských vztahů; pro lidská práva a uprchlíky; pro občanské záležitosti; a komunikace a dopravy (Kasum, 2006).

5.3. Politický systém Chorvatska

Chorvatský politický systém je v mnohém odlišný od bosenského a odpovídá spíše Westminsterkému modelu demokracie. Konsociální není, ač určité aspekty takového systému obsahuje (Lijphart, 1977; Hloušek, Kopeček & Šedo, 2018).

Tamní parlament zvaný Sabor má jedinou komoru a variabilní počet členů, přesněji mezi 100 a 160. Jeho tradice sahá do roku 1990 a jeho členové jsou voleni přímo na dobu čtyř let. Jak vyplývá z jeho webových stránek, parlament má rozsáhlé pravomoci zahrnující rozhodování o přijetí a změně ústavy, přijímání zákonů a státního rozpočtu či přijímání prohlášení spojených s národní bezpečností, mírem a válkou²³, což dokazuje i samotná ústava Chorvatska (The Constitution of the Republic of Croatia: consolidated text – čl. 72, 81).

Z celkového znění chorvatské ústavy jednoznačně vyplývá, že parlament má téměř naprostou kontrolu nad zákonodárnou mocí. Vedle ní rovněž kontroluje národní bezpečnost a obranné strategie (čl. 81), dohlíží na činnost vlády (čl. 81), rozhoduje o právech národnostních menšin, v tomto případě však musí jít o dvoutřetinovou většinu zákonodárců (čl. 83). Dále „*chorvatský parlament přijímá zákony (organické zákony), které upravují ústavně stanovená lidská práva a základní svobody, volební systém, organizaci, působnost a fungování státních orgánů a státní služby a organizaci a působnost místní a regionální samosprávy, a to většinou hlasů všech poslanců*“ (The Constitution of the Republic of Croatia – čl. 83). Ústavní změny jsou dle ústavy prováděny na základě referenda (čl. 87).

Rozpuštění chorvatského parlamentu ze strany prezidenta země je značně komplikovanější než jak tomu je v srbském případě. Prezident parlament rozpouští „*na návrh vlády, s kontrasignací předsedy vlády a po konzultaci se zástupci parlamentních stran, pokud*

²³ Webové stránky chorvatského parlamentu: <https://www.sabor.hr/en/about-parliament>

tento parlament na základě návrhu vlády na vyslovení důvěry vysloví vládě nedůvěru nebo neschválí ústřední rozpočet do 120 dnů ode dne, kdy byl navržen“ (The Constitution of the Republic of Croatia: consolidated text – čl. 104). Role chorvatského prezidenta tak zůstává především reprezentativní či ceremoniální.

Do osmi dnů od přijetí jakéhokoli zákona ho musí podepsat prezident. Pokud tak neučiní a má dojem, že *„vyhlášený zákon není v souladu s ústavou, může zahájit řízení o kontrole ústavnosti takového zákona u Ústavního soudu Chorvatské republiky*“ (The Constitution of the Republic of Croatia: consolidated text – čl. 89).

Oproti srbskému systému chorvatský prezident užívá jiné pravomoci. Jmenuje předsedu vlády, který má 30 dnů na sestavení vlády. Pokud to nově jmenovaný premiér nestihne, prezident mu může udělit dalších 30 dnů. *„Pokud jmenovaný předseda vlády v této prodloužené lhůtě vládu nesestaví nebo pokud navrhovaná vláda nezíská důvěru chorvatského parlamentu, prezident republiky pověří sestavením vlády jinou osobu*“ (The Constitution of the Republic of Croatia: consolidated text – čl. 111).

5.4. Politický systém Srbska

Srbský politický systém je důležité popsat na základě toho, jak se od rozpadu Jugoslávie vyvíjel. Teprve na přelomu tisíciletí docházelo ke snaze o skutečně demokratickou proměnu. Režim Slobodana Miloševiće před rokem 2000 byl hybridní a hluboce ovlivněn válkou v Jugoslávii. Volby v říjnu 2000 ovládla koalice osmnácti stran, což může být s ohledem na zaměření této práce zásadní. Praxe vlád větších koalic se totiž nezměnila ani během přístupového procesu ve zkoumaném období (Pavlović, 2020). Což odpovídá znakům konsociační demokracie, ale Srbsko obdobně jako Chorvatsko odpovídá Westminsterkému modelu (Lijphart, 1977; Hloušek, Kopeček & Šedo, 2018).

Jak píše Pavlović (2020), srbská demokracie se po pádu Miloševićova režimu koncem 90. let konsolidovala. I pro EU ale byla problémem nedostatečná svoboda médií či netransparentnost jejich vlastnictví; přesto byl veřejný prostor otevřený všem politickým figurám (Evropská komise, 2011). Skutečný demokratický úpadek odstartoval v roce 2013 – tedy jen rok předtím, než EU se Srbskem spustila přístupová jednání. Roku 2014 už Srbská pokroková strana (SNS) v parlamentních volbách získala 158 z 250 křesel. Volby vyvolal právě současný prezident Alexandr Vučić, tehdejší místopředseda SPS, s tím, že *„potřebuje silnější mandát pro reformu přebujelého veřejného sektoru a srovnání financí země*“ (Vogel, 2014).

Demokratický úpadek je spojen už s nástupem Vučiće na post náměstka předsedy vlády v roce 2012. Pavlović (2020) upozorňuje, že docházelo k až protiústavnímu zadávání veřejných zakázek, omezování volebních svobod a opětovně i zvýšené kontrole médií. Situace se nezměnila ani při dosud posledních volbách v roce 2023, kde Vučić získal už druhý prezidentský mandát. I tentokrát panovalo podezření z podvržení voleb, a to například prostřednictvím zastrasování voličů či obecným zkreslováním výsledků (Hajdari, 2023). Podle monitorovacích agentur, jako je například CRTA²⁴, se odehrálo také několik útoků na novináře a členy opozice (Krstic, Manojlovic & Heil, 2023).

Postava Vučiće, ačkoliv byl aktivní především od roku 2014 z pozice premiéra a od roku 2017 z pozice prezidenta, může naznačit celkovou podobu srbského politického systému. Vučić je již produktem Miloševićova vládnutí. Na samém sklonku války v Jugoslávii působil jako ministr informací a jeho práce spočívala například v trestání novinářů a zakazování činnosti televizních stanic, které kritizovaly Miloševićův režim. Postava Vučiće totiž stojí za prolínáním zákonodárné moci parlamentu a hlavy státu. Jeho strana SNS dlouhodobě ovládá parlament, a to mu dává možnost prakticky kontrolovat dění v Srbsku (Eror, 2018).

Co se týká srbského politického systému v obecné rovině, výkonnou moc drží vláda vedená premiérem a prezident. Předsedu vlády vybírá Národní shromáždění na návrh prezidenta. Ten je pak volen na základě lidového hlasování. Ministři vlády jsou jmenováni předsedou a potvrzováni Národním shromážděním. Právě vláda je zodpovědná za navrhování zákonů a rozpočtu, implikaci zákonů a za vedení zahraniční a vnitřní politiky (Jurisdiction, competences and duties of the National Assembly; Constitution of the Republic of Serbia – čl. 112).

Zákonodárná moc je v Srbsku uchopena podobně jako v případě Chorvatska. Parlament má jedinou komoru s 250 poslanci, což je podstatně více než například v případě Chorvatska. Dle srbské ústavy má Národní shromáždění největší legislativní pravomoci právě díky tomu, že ratifikuje mezinárodní úmluvy, schvaluje sestavení vlády, hlasuje o důvěře a kontroluje její činnost. Zákony může navrhnout vláda, shromáždění autonomních provincií nebo 30 000 voličů (Constitution of the Republic of Serbia – čl. 99, čl. 107)..

Podle článku 105 srbské ústavy může Národní shromáždění většinou ze všech zákonodárců rozhodovat o: referendech a národních iniciativách; uplatňování individuálních

²⁴ Centrum pro výzkum, transparentci a odpovědnost, z angl. Centre for Research, Transparency and Accountability. Více dostupné online na: <https://cрта.rs/en/about-us/>

a kolektivních práv příslušníků národnostních menšin; rozvoji a územním plánu; veřejném dluhu; území autonomních oblastí a územních samosprávných celků; uzavírání a ratifikaci mezinárodních smluv; a dalších otázkách stanovených ústavou (Constitution of the Republic of Serbia – čl. 105).

Prostá většina za přítomnost nadpolovičního počtu poslanců pak může rozhodovat podle téhož článku o ostatním; mezi nejdůležitější z těchto oblastí patří rozhodování o rozpočtu, ústavních soudcích, státních zástupcích, nouzovém stavu nebo amnestiích (Constitution of the Republic of Serbia – čl. 105).

Důležitou pravomoc má v srbském politickém systému prezident, který může na vypracovaný návrh vlády Národní shromáždění rozpustit. Pozice prezidenta je posílena zejména po nástupu Vučiće, jak bylo již zmíněno. Vučić je lídrem strany SNS, která již dlouhodobě ovládá Národní shromáždění a jeho působení na nejvyšších ústavních funkcích započalo už ve chvíli, kdy Srbsko ještě neodstartovalo přístupová jednání (Constitution of the Republic of Serbia; Vogel, 2014).

6. Stranický systém a přístupový proces

Stranické složení parlamentů Bosny a Hercegoviny, Srbska a Chorvatska je značně rozdílné oproti jiným zemím. Najdeme zde samozřejmě klasicky orientované strany – od sociálně demokratických až po krajně pravicové a radikální. Rozdílem je však počet politických stran v zákonodárných institucích a vládách. Značnou část reálií politických systémů zkoumaných zemí jsme rozebrali již v dřívějších kapitolách. V této kapitole se zaměříme především na největší odlišnosti.

Například v Bosně a Hercegovině platí specifická pravidla pro vstup stran do parlamentu. Je zde dokonce netradiční možnost získat pouze jedno křeslo. *„Při volbách do Poslanecké sněmovny neexistuje celostátní volební klauzule, ale aby se jednotlivé strany mohly zúčastnit rozdělování mandátů, musí překročit 3% volební klauzuli v jednotlivých volebních obvodech“* (Kasum, 2006 – str. 332). Z toho vyplývá, že aby se strana mohla dostat do národního parlamentu, stačí jí překročit 3 % ve volebním obvodu.

Samotný volební systém je rozdělen do osmi volebních obvodů, kde se v každém z nich volí 3-6 zástupců; proto může být v celém Parlamentním shromáždění přítomen jediný zástupce některé ze stran. Kromě toho se volí dalších 12 zástupců pro zajištění proporcionality, sedm z Federace a pět z Republiky srbské.

V případě Bosny a Hercegoviny existuje ještě další zajímavost, a to fakt, že *„kluby v horní komoře celostátního parlamentu, ale i v horních komorách entit, nejsou vytvářeny na základě stranického principu (jako v případě dolní komory), nýbrž etnického“* (Kasum, 2006 – str. 333). Jelikož žádný zákon nemůže projít legislativní procedurou bez přijetí oběma komorami parlamentu, je tedy situace v bosenském systému výjimečná – zákonodárci se musí shodnout nejen na základě stranické příslušnosti, nýbrž i etnicity.

U případu Bosny a Hercegoviny je tak nutné předpokládat nejen multipartitní systém, ale také systém rozdělený dle etnicity, jak už bylo avizováno v analýze politických systémů a etnické struktury výše. Dlouhodobě nejúspěšnější strany jsou sice dvě, a to SDA a SNSD (v případě prezidentských voleb i chorvatská HDZ), ale jiné subjekty rovněž dosahují silných výsledků a obsazují důležité posty v parlamentu i vládě (Fiala & Strmiska, 1998; Jukic, 2014a, 2014b; Klix.ba, 2019; Spahic, 2023).

V případech Chorvatska a Srbska dochází ke skládání poslaneckých klubů i vlád výhradně na základě stranické příslušnosti. Jejich stranické systémy můžeme sice pokládat za

multipartitní (Fiala & Strmiska, 1998), vždy se v něm ale vyskytují jedna či dvě nejsilnější strany. V chorvatském případě to je HDZ a SDP, v Srbsku to je SNS a DS.

Chorvatský stranický systém byl v období 2003-2005 poměrně jednoduchý, vláda byla buď jednobarevná nebo měla maximálně pět stran s jednou jasně vedoucí – konkrétně HDZ. V případě politické krize se navíc strany dokázaly dohodnout s vládoucí HDZ a ponechat v čele multipartitní vládu Ivice Račana (Hrvatski Sabor 2000, 2003).

V srbském stranickém systému mezi lety 2009-2014 figurovaly poměrně pestře poskládané vlády. Nevyskytl se ale případ politické krize založené na etnické struktuře země, jednalo se především o spory ve vedení země směrem vůči evropské integraci (Vogel, 2008, 2012a, 2012b; RTS, 2012).

Je tak zřejmé, že stranický systém nenapomáhá legislativnímu procesu především v Bosně a Hercegovině. Stojí za tím faktory minoritního veta, multipartitního stranického systému založeném zároveň na etnicitě a politické ideologii, a také institucionální roztržičnost samotného politického systému (Lijphart, 1977; Fiala & Strmiska, 1998; Kasum, 2006).

V takovém případě je na místě očekávat určité problémy během adaptace na unijní *acquis*, protože jakmile kupříkladu srbští zákonodárci nesouhlasí se směřováním domácí politiky, mohou využít minoritního veta a proces přijímání důležité legislativy tímto způsobem minimálně pozdržet (Lijphart, 1977; Haymond, 2020; Kurtić, 2023). To se pak propisuje do negativních hodnocení ze strany Evropské komise (Evropská komise, 2016, 2019, 2021, 2022, 2023).

Odlišnost bosenského systému popisoval například Nerzuk Ćurak ve článku “The Last Balkan”: *„Různé snahy mezinárodního společenství – Spojených států a zejména Evropské unie jako nového geopolitického útvaru relativně nezávislého na Americe – v Bosně a Hercegovině nabídly politickým mocenským strukturám strategické možnosti, které v historii mělo jen velmi málo zemí (zejména malých)”* (Ćurak, 2010 – str. 48).

7. Praktická část

7.1. Komparace přístupových procesů

Tabulka 4: Dosavadní úspěchy v přístupovém procesu do EU

	BaH	Chorvatsko	Srbsko
oficiální přihláška	ano	ano	ano
kandidátský status	ano	ano	ano
přístupové rozhovory	odsouhlaseny	ano	ano
člen EU	ne	ano	ne

Zdroj: MVEP, 2004; Novotná, 2022; Munter, 2023

Každá ze zkoumaných zemí je v rámci přístupového procesu k roku 2024 v jiné fázi, na což jsme narazili už v úvodu při definování časového rámce této práce. Zatímco Chorvatsko je již plně integrovaným členem Evropské unie (Politico, 2013; Rada EU, 2022), Srbsko zahájilo přístupová jednání (Evropská komise, 2014, 2015) a Bosna a Hercegovina musí učinit důležité kroky pro jejich započítání (Brezar, 2022b). Jak vyplývá z tab. 1, u Chorvatska zkoumáme období od 21. března 2003 do 3. října 2005; u Bosny a Hercegoviny od 15. prosince 2016 do března 2024²⁵; a u Srbska od 22. prosince 2009 do 21. ledna 2014.

Tabulka 5: Doba mezi oficiální přihláškou a započítáním přístupových rozhovorů

Země	Přihláška	Přístupové rozhovory	Doba v měsících ²⁶
Chorvatsko	21. 3. 2003	3. 10. 2005	30
BaH	15. 12. 2016	Ne	87+
Srbsko	22. 12. 2009	21. 1. 2014	48

Zdroj: Munter, 2023

V Tabulce 5 jsme si znázornili rozdíly v délce procesu mezi podáním oficiální přihlášky a zahájením přístupových rozhovorů. Lze vidět, jak se tato doba liší mezi všemi třemi zeměmi.

Samardzija (2005) považovala spuštění přístupových rozhovorů s Chorvatskem za důležité pro celý region západního Balkánu. Mimo Slovinska totiž Chorvatsko bylo prvním

²⁵ Přístupové rozhovory stále nebyly zahájeny, Bosna pouze „dostala zelenou“ k jejich zahájení, další podmínky musí být naplněny.

²⁶ Uvedeny pouze uplynulé měsíce.

„průkopníkem“ ze západního Balkánu, který nejenže v přístupovém procesu dosáhl rychle dobrých výsledků, ale také dokázal tento proces roku 2013 dokončit (Samardzija, 2005; Politico, 2013).

Otázkou však zůstává, nakolik bylo Chorvatsko v roce 2005 skutečně připraveno. Proto je nutné komparovat jeho úspěchy v přístupovém procesu s případy Bosny a Hercegoviny a Srbska. Klíčem k tomu jsou hodnotící zprávy Evropské komise, jak bylo zmíněno na úvodních stránkách této práce. Pro vytvoření tabulky použijeme „Opinion“ od Evropské komise pro každou ze zemí (Evropská komise 2004, 2011, 2019) a následně v další tabulce stejným postupem využijeme reporty relevantní pro zahájení přístupových jednání (Evropská komise 2005, 2015, 2023). V případě Bosny a Hercegoviny se jedná o hodnotící zprávu Evropské komise za rok 2023, protože ta pro rok 2024 v době psaní této práce ještě nebyla vydána a Bosna už může přístupová jednání brzy zahájit.

Hodnocení Evropské komise se dají spolehlivě číselně vyjádřit na škále 0-4. EU využívá specifický jazyk, který umožňuje zjednodušení do číselných hodnot. Ve svých hodnotících zprávách popisuje každou kapitolu *acquis* a postup dané země v každé jeho oblasti.

Legenda

	Označení česky	Originální hodnocení EK (angl.)
0	výchozí fáze	early phase / no progress made
1	určitá úroveň připravenosti	some progress made
2	středně připravený	moderately prepared
3	značně pokročilý	good preparation
4	dokončeno	(broadly) in compliance with the <i>acquis</i>

Tabulka 6: Úspěšnost adaptace na unijní acquis dle Opinion

Kapitola	BaH	Chorvatsko	Srbsko
Volný pohyb zboží	0	1	1
Volný pohyb pracovníků	1	0	1
Zřizování a poskytování služeb	0	3	1
Volný pohyb kapitálu	2	0	1
Veřejné zakázky	1	3	1
Obchodní právo	1	2	2
Duševní vlastnictví	2	1	1
Soutěžní politika	1	1	1
Finanční služby	1	1	1
Informovaná společnost a média	0	0	1
Zemědělství a rozvoj venkova	0	0	0
Potravinová bezpečnost	1	1	1
Rybaření	0	1	2
Dopravní politika	0	0	1
Energetika	0	0	1
Daňová politika	1	0	2
Ekonomický a monetární systém	0	3	2
Statistika	0	3	2
Sociální ochrana, nezaměstnanost	0	1	1
Podnikání a průmysl	0	1	2
Transevropské sítě	1	n/a	1
Regionální politika a koordinace strukturálních investic	0	0	1
Soudnictví, ochrana práv a bezpečnost	1	1	0
Spravedlnost a svoboda	n/a	1	0
Věda a výzkum	1	0	2
Vzdělání a kultura	0	1	2
Životní prostředí, klima	1	0	0,5
Ochrana spotřebitele a zdraví	0	0	1
Celní unie	1	1	2
Vnější vztahy	1	1	2
Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika	1	3	2
Finanční kontrola	0	0	0
Finance a rozpočet	1	4	2
Instituce	2	4	3
Celkem	21	38	43
Průměrně	0,64	1,15	1,3

Zdroj: Evropská komise, 2004, 2015, 2019

Tabulka 7: Úspěšnost adaptace na unijní acquis v době zahájení přístupových jednání

Kapitola	BaH	Chorvatsko	Srbsko
Volný pohyb zboží	0	1	2
Volný pohyb pracovníků	1	0	2
Zřizování a poskytování služeb	0	3	2
Volný pohyb kapitálu	2	1	2
Veřejné zakázky	1	3	2
Obchodní právo	1	2	3
Duševní vlastnictví	2	3	3
Soutěžní politika	1	1	2
Finanční služby	1,5	3	2
Informovaná společnost a média	0	1	2
Zemědělství a rozvoj venkova	0	1	0
Potravinová bezpečnost	1	1	2
Rybaření	0	1	2
Dopravní politika	1	1	2
Energetika	0	1	2
Daňová politika	1	1	2
Ekonomický a monetární systém	0	2	2
Statistika	0	1	2
Sociální ochrana, nezaměstnanost	1	1	2
Podnikání a průmysl	0	1	2
Transevropské sítě	1	1	2
Regionální politika a koordinace strukturálních investic	0	1	2
Soudnictví, ochrana práv a bezpečnost	1	3	1
Spravedlnost a svoboda	1	3	1
Věda a výzkum	1	1	3
Vzdělání a kultura	0	3	3
Životní prostředí, klima	0,5	2,5	0
Ochrana spotřebitele a zdraví	0	1	2
Celní unie	1	2	2
Vnější vztahy	1	1	2
Zahraniční, bezpečnostní a obranná politika	1	3	2
Finanční kontrola	1	1	2
Finance a rozpočet	0	4	0
Instituce	n/a	n/a	n/a
Celkem	22	55,5	62
Průměrně	0,7	1,68	1,88

Zdroj: Evropská komise, 2005, 2015, 2023

Pokud se podíváme na výsledky z těchto tabulek, z nichž nás nejvíce zajímá celkové obdržené hodnocení a průměrné hodnocení, v období mezi podáním oficiální přihlášky a zahájením přístupových rozhovorů si nejlépe vedlo Srbsko, které již v dokumentu Opinion od Evropské komise získávalo ve všech oblastech *acquis* o něco lepší hodnocení než Chorvatsko, a zřetelně lepší hodnocení než Bosna a Hercegovina (Evropská komise, 2004, 2011, 2019).

Nutno podotknout, že tento proces u Srbska trval 48 měsíců, zatímco u Chorvatska šlo o pouhých 30. Přesto jsou změny k lepšímu poměrně signifikantní i během takto krátkého období (Evropská komise, 2005, 2015).

To ovšem není případ Bosny a Hercegoviny, která v Opinion dostala celkové hodnocení 21 a o čtyři roky později měla 22; průměr tak stoupl o několik desetinných míst. Abychom plně pochopili, co celkové hodnocení 22 znamená, musíme mít na paměti, že maximální hodnocení, které by jakákoli země mohla dostat, je 136 (Evropská komise, 2019, 2023).²⁷

Problém nastal v několika případech u Chorvatska, protože Evropská komise report za rok 2005, tedy v roce zahájení přístupových jednání, pojala značně přísněji než Opinion. Například kapitola *acquis* „Finanční kontrola“ získala o tři body nižší hodnocení v roce 2005 než o rok dříve (Evropská komise, 2004, 2005).

*Tabulka 8: Největší problémy a posuny v adaptaci na *acquis**

Země	Největší problémy	Největší posuny
Chorvatsko	volný pohyb pracovníků; statistika	soudnictví, ochrana práv a bezpečnost; spravedlnost a svoboda; životní prostředí, klima
BaH	<i>většina kapitol <i>acquis</i></i>	<i>minimální</i> ²⁸
Srbsko	zemědělství a rozvoj venkova; finance a rozpočet; životní prostředí a klima	duševní vlastnictví; finanční kontrola

Zdroj: Evropská komise, 2004, 2005, 2011, 2015, 2019, 2023

Celkově se srovnatelně dobře vedlo Chorvatsku i Srbsku. První jmenovaná země ale učinila ve zkoumaném období výraznější pokroky v oblasti soudnictví a spravedlnosti, což je

²⁷ Pokud by ve všech 34 kapitolách získala hodnocení 4.

²⁸ Bosna a Hercegovina získala nejvyšší hodnocení 2 v oblastech duševního vlastnictví a volného pohybu kapitálu, během zkoumaného období ale nedošlo k žádnému markantnímu posunu.

oblast, kterou EU při monitoringu sleduje spolu se zemědělstvím nejvíce (Evropská komise, 2005, 2015).

Bosna a Hercegovina se oproti Chorvatsku a Srbsku propadá a úsilí o připojení k EU se jeví být až marné. Přesto získala kandidátský status a zelenou pro započítání přístupových rozhovorů. Vzhledem ke kritériím kladeným na uchazečské státy je to paradoxní jev, protože Bosna postupuje směrem k rozšíření bez toho, aby dosahovala výrazných změn, co se adaptace na unijní *acquis* týče (Evropská komise, 2023).

7.2. Etnická struktura

Dalším krokem k úspěšné analýze přístupových procesů zkoumaných zemí je deskripce jejich etnického složení a účast etnických skupin na rozhodovacích procesech. Jak jsme již zmínili v úvodu, etnické skupiny mají zejména v Bosně a Hercegovině zcela odlišnou roli oproti Chorvatsku a Srbsku.

Tabulka 9: Obyvatelstvo, základní informace

Země	Počet obyvatel	Konstitutivní národy	Majoritní národ
Chorvatsko	4 437 460	1	3 977 171
BaH	3 531 159	3	1 769 592 ²⁹
Srbsko	7 186 862	1	5 988 150

Zdroj: DZS, 2001; RZS, 2011; BHAS, 2020

Etnické složení Bosny a Hercegoviny je v rámci evropského kontinentu unikátní. Hned tři národy zde mají konstitutivní postavení. V celé zemi žilo k roku 2013 z 3 531 159 lidí celkem 1 769 592 Bosňáků, 1 086 733 Srbů a 544 780 Chorvatů. Pokud se podíváme na jednotlivé entity, tak ve Federaci Bosny a Hercegoviny žilo 1 562 372 Bosňáků, 56 550 Srbů a 497 886 Chorvatů; v Republice srbské 171 839 Bosňáků, 1 001 299 Srbů a 29 645 Chorvatů. Celkově ve Federaci žilo 2 219 220 osob, a v Republice srbské 1 228 423 osob. Dále je součástí Bosny a Hercegoviny také Distrikt Brčko, kde k roku 2013 žilo 83 516 obyvatel, z toho 35 381 Bosňáků, 17 252 Chorvatů a 28 884 Srbů (BHAS, 2020 – str. 27).

²⁹ Bosňáci jsou početně největším národem Bosny a Hercegoviny, konstitutivní národy však má země tři.

Tabulka 10: Obyvatelstvo Bosny a Hercegoviny dle entit a etnicity

		Národ			Celkem
		Bosňáci	Chorvaté	Srbové	
Entita	Federace BaH	1 562 372	497 886	56 550	2 219 220
	Republika srbská	171 839	29 645	1 001 299	1 228 423
	Distrikt Brčko	35 381	17 252	28 884	83 516

Zdroj: BHAS, 2020

U Chorvatska se pro účely našeho výzkumu musíme vrátit minimálně do roku 2005. Pro toto období je relevantní sčítání lidu z roku 2001. Chorvatsko je státem s jediným konstitutivním národem, který má v celkové populaci naprostou majoritu. Zatímco v roce 2001 v zemi žilo 3 977 171 Chorvatů, tak Srbů 201 631 a Bosňáků 20 755 (DZS, 2001).

Srbské sčítání lidu relevantní pro účely této práce proběhlo v roce 2011; jde ale o podobný případ jako u Chorvatska – Srbsko má jediný konstitutivní národ, srbský. Ten v zemi rovněž zaujímal naprostou většinu z celkového počtu obyvatel, konkrétně jde o 5 988 150 Srbů. Bosňáků pak v roce 2011 bylo 145 278 a Chorvatů 57 900 (RZS, 2011 – str. 63).

Tabulka 11: Obyvatelstvo Srbska a Kosova dle etnicity

Země	Populace	Srbové	Albánci	Bosňáci	Chorvaté
Srbsko	7 186 862	5 988 150	5 809	145 278	57 900
Kosovo	1 739 825 ³⁰	146 128 ³¹	1,616,869 ³²	27 533	N/A ³³

Zdroj: RZS, 2011

³⁰ Údaj KAS k roku 2011.

³¹ Data pocházejí z výzkumu OSCE, která odhadovala počet obyvatel srbské národnosti v Kosovu. Podle OSCE tvořila k roku 2011 srbská menšina 7,8 % populace (ECMI, 2013). KAS uvádí jako celkový počet obyvatel srbské národnosti 25 532.

³² Dle dostupných statistik existovala k roku 2011 v Kosovu asi 90% majorita občanů albánské národnosti. Nicméně kvůli srbským bojkotům sčítání na severu země a nedostupnosti webových stránek KAS nelze zjistit přesná čísla (ECMI, 2013).

³³ Chorvaté v tabulce KAS chybí.

Shrnutí

Analýza etnické homogenity zkoumaných zemí přinesla některé zásadní poznatky. Může být velice zavádějící jednoznačně definovat, zda je to množství konstitutivních národů nebo etnická homogenita, co ovlivňuje úspěšnost přístupového procesu k EU. Je důležité si vůbec povšimnout národů, o nichž tato část práce hovoří: Bosňáci, Chorvaté a Srbové. Žádný jiný (vyjma Albánců v Kosovu) není součástí našeho výzkumu. Pokud bychom ale chtěli jasně definovat vliv těchto národů na politiku vlastních zemí vůči EU, budeme potřebovat hlubší mj. sociologický výzkum v oblasti jejich identity.

Tabulka 12: Podpora členství v EU, rok zahájení přístupových rozhovorů

Země	Podpora³⁴
Chorvatsko	53,2 %
BaH	75 %
Srbsko	53 %

Zdroj: TNS (2014); Belloni (2016); NDI (2019)

Tabulka 13: Podpora členství v EU napříč etnickými skupinami v Bosně a Hercegovině

Národ	Podpora
Bosňáci	88 %
Chorvaté	75 %
Srbové	54 %

Zdroj: NDI (2019)

³⁴ Podpora napříč populací v roce zahájení přístupových rozhovorů. U Bosny a Hercegoviny byl využit průzkum veřejného mínění z roku 2019.

Tabulka 14: Vývoj veřejného mínění v zemích západního Balkánu, pozitivní odpověď na otázku: „Myslíte, že členství vaší země v EU by byla dobrá věc?“

Země	2006	2010	2015
BaH	70 %	75 %	30 %
Chorvatsko	35 %	25 %	32 %
Srbsko	61 %	44 %	24 %
Albánie	84 %	81 %	84 %
Kosovo	87 %	87 %	89 %
Makedonie	76 %	60 %	41 %
Černá Hora	61 %	44 %	24 %

Zdroj: Belloni (2016)

Téma veřejného mínění je v rámci přístupového procesu se zkoumanými zeměmi propojené s jejich etnickou strukturou. Z tabulek výše jsme vyzorovali, že ačkoliv se například Bosně a Hercegovině v přístupovém procesu nedaří tak dobře jako Srbsku a Chorvatsku, veřejné mínění stojí na straně teze, že „členství země EU bude dobrá věc“. Podle Transparency International (2023) je velmi neúspěšné také Kosovo, přesto je veřejné mínění vstupu do EU dlouhodobě silně nakloněno. Obdobně silná podpora panuje v Albánii, která je momentálně ve fázi přístupových rozhovorů (Belloni, 2016; Barigazzi, 2020).

Z tabulek výše můžeme vyzorovat, že podpora členství v Srbsku roku 2014 byla velice blízká míře podpory bosenských Srbů roku 2019 (Belloni, 2016; TNS, 2014; NDI, 2019). Zatímco Srbové v Srbsku podporovali členství z 53 %, Srbové v Bosně a Hercegovině z 54 %. Případ Bosny a Hercegoviny je o to zajímavější, že u otázky „Do jaké míry by podle vás členství v EU zlepšilo ekonomické podmínky a život občanů Bosny a Hercegoviny obecně?“ byli bosenská Srbové značně skeptičtější (NDI, 2019). Až 51 % z nich mínilo, že by se ekonomické podmínky vůbec či spíše nezlepšily; 46 % bosenských Srbů pak věřilo, že se tyto podmínky zlepší. Oproti nim Bosňáci ze 76 % věřili, že se ekonomické podmínky velmi nebo spíše zlepší; pouhých 21 % očekávalo zhoršení. Chorvaté byli rozdělení 51 % pro zlepšení, 45 % pro zhoršení (TNS, 2014; NDI, 2019).

Využití exemplárního případu Bosny a Hercegoviny nám pomohlo nejen zjistit samotnou podporu mezi národy, ale také vytvořit propojení se Srbskem. Procentuální podpora členství v EU napříč srbskými Srby a bosenskými Srby se téměř neliší. Zároveň lze vyzorovat daleko vyšší nadšení Bosňáků, kdy směřování země do EU podpořilo 88 % z nich.

Pokud vezmeme v úvahu definice Juanga a kol. (2023) a Vermeersche (2004), etnický homogenní země je taková, v níž hlavní (či ústavní) národ má devadesátiprocentní většinu oproti jiným národnostním menšinám. V takovém případě jsou Chorvatsko a Srbsko etnický homogenními zeměmi.

Je ale Bosna a Hercegovina etnický heterogenní zemí? Na základě jednoduché deskripce národnostního složení země se odpověď jeví jako jednoznačná. Koexistují zde však tři národy, kterým ústava zaručuje zastoupení ve všech oblastech celostátní politiky. Jakékoliv diskriminaci lze dle bosenské ústavy zabránit například prostřednictvím minoritního veta (Haymond, 2020).

7.2. Komparace parlamentních a legislativních systémů

V případě komparace parlamentních a legislativních systémů Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska je nutné zohlednit řadu faktorů. Každý z nich se může podepsat na celkové podobě přístupového procesu. Nelze se ale odvolávat pouze na parlamentní systém, protože právě strany volené do parlamentů tvoří vládu.

Tabulka 15: Komparace dle Lijphartova modelu konsociační demokracie

	BaH	Chorvatsko	Srbsko
vlády velkých koalic	ano	částečně	ano
vysoké množství stran v parlamentu	ano	ano	ano
jednokomorový parlament	ne	ano	ano
silný parlament	částečně	ano	částečně
system dvou stran	ne	ne	ne
minoritní veto	ano	ne	ne
víceúrovňové vládnutí	ano	ano	ano
silná pozice prezidenta	ne	ne	ano
více než jeden konstitutivní národ	ano	ne	ne
externí hrozba	ne	ne	ano ³⁵

Zdroj: Lijphart, 1977; Hloušek, Kopeček, & Šedo, 2018

Bosna a Hercegovina oproti ostatním dvěma zemím v přístupovém procesu dosahuje menších úspěchů v delším časovém horizontu. Komparace politických systémů nám může ukázat, že vysoké množství stran v parlamentu není určujícím faktorem, na což ještě poukážeme dále v praktické části této práce.

Srbsko a Chorvatsko dosáhly výrazných úspěchů v poměrně krátkém období a Bosna se od nich liší v několika oblastech: nemá jednokomorový parlament, politický systém obsahuje minoritní veto a má tři konstitutivní národy. Zdá se, že tyto tři oblasti mohou být rozhodující.

³⁵ Jako o externí hrozbě de facto můžeme hovořit o Kosovu.

Tabulka 16: *Zákonodárné instituce na celostátní úrovni*

Země	Počet institucí³⁶	Celkový počet zástupců
Bosna a Hercegovina	2	57
Chorvatsko	1	100-160
Srbsko	1	250

Zdroj: ústavy zkoumaných zemí

Tabulka 17: *Zákonodárné instituce na celostátní a entitní úrovni*

Země	Počet institucí	Celkový počet zástupců
Bosna a Hercegovina ³⁷	6	235
Chorvatsko	1	100-160
Srbsko	1	250

Zdroj: ústavy zkoumaných zemí

Nejenže má Bosna a Hercegovina vícekomorový parlament, dá se dokonce hovořit o tom, že má více vícekomorových parlamentů. Na celostátní úrovni jsou to dvě komory, Federace Bosny a Hercegoviny má další dvě a Republika srbská rovněž. Přestože je ale těchto institucí celkově šest, mají méně členů než srbský jednokomorový parlament. Jako důležité se tak jeví spíše rozdělení těchto členů do většího počtu institucí.

7.3. Komparace stranických systémů

Politické strany jsou základními kameny parlamentů i vlád zkoumaných zemí. Právě jejich zástupce lidé volí do legislativních institucí a jsou to ideologie a zájmy těchto stran, které rozhodují o celkové politice zemí – včetně přístupového procesu do EU. V rámci této práce potřebujeme zjistit, nakolik byla politická scéna zejména ve vládě roztříštěná mezi stranami napříč zkoumaným obdobím u každé ze zkoumaných zemí.

³⁶ Každá komora národního parlamentu je chápána jako samostatná instituce.

³⁷ Včetně zákonodárných institucí Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky srbské. Distrikt Brčko nezahrnut.

Tabulka 18: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Bosna a Hercegovina

Volební období	Počet stran zvolených do Parlamentního shromáždění³⁸	Počet stran ve vládě
2014-2018	15	5
2018-2022	21	5
2022-2026	16	7

Zdroj: Jukic, 2014a, 2014b; Lakic, 2018; Klix.ba, 2019; Kovacevic, 2019; OSCE, 2023; Spahic, 2023

U Bosny a Hercegoviny je viditelný poměrně vysoký počet stran zvolených do dolní komory tamního parlamentu. Například po volbách z roku 2014 bylo zřetelné, že kromě klasické mezistranické soutěže bude probíhat i ta etnická. Nejsilnější stranou se stala SDA, coby největší bosňácká strana. Dalšími stranami se silnými mandáty jsou chorvatská HDZ BiH a srbská SNSD. Obdobně byl parlament etnicky roztržštěn i při pohledu na strany s méně početným mandátem (Jukic, 2014a, 2014b).

Tabulka 19: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Chorvatsko

Volební období	Počet stran zvolených do Saboru	Počet stran ve vládě
2000-2003	18	5
2003-2007	21	1

Zdroj: Hrvatski Sabor, 2000; Hrvatski Sabor, 2003

Rozložení sil v chorvatském parlamentu bylo po volbách z roku 2003 poměrně jednoznačné – všech ministerských křesel se ujali členové strany HDZ pod vedením Ivo Sanadera s tím, že je podporovala strana Demokratický střed (Hrvatski Sabor, 2003). Nastala markantně odlišná situace oproti parlamentním volbám z roku 2000. Tehdy se ujala moci strana SDP v čele s Ivicou Račanem, která za sebou měla podporu dalších čtyř stran. Roztržštěnost vedla k tomu, že vznikl druhý Račanův kabinet s určitými obměnami, ale rovněž s pěti koaličními stranami (Hrvatski Sabor, 2002, 2003).

³⁸ Koalice jsou rozpočítány na jednotlivé strany.

Tabulka 20: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Srbsko

Volební období	Počet stran zvolených do Národního shromáždění ³⁹	Počet stran ve vládě
2008-2012	18	7
2012-2014	25	8

Zdroj: OSCE (2008); RTS (2012)

Srbský vývoj v roce 2008 byl radikálně odlišný od toho z roku 2012. Nejprve začátkem roku 2008 ovládl prezidentské volby prozápadní Boris Tadić (Vogel, 2008) a v květnu téhož roku vyhrála volby i jeho mateřská DS, která měla velice kladný názor na vstup země do EU (Gardner, 2008).

Parlamentní volby v roce 2012 byly pro Srbsko o to důležitější, protože právě tehdy země obdržela kandidátský status (Vogel, 2012a). Jen o dva měsíce později se dostala k moci SNS Tomislava Nikoliće, která „*má kořeny v radikálním nacionalismu, který zachvátil Srbsko v 90. letech pod vedením bývalého lídra Slobodana Miloševiče*“ (Vogel, 2012b). Velice úspěšně z voleb vyšla ještě bývalá strana Miloševiče – Socialistická strana Srbska, která následně se SNS vstoupila do koalice a zapříčinila vzdálení země od evropské integrace (Vogel, 2012b).

V rámci tří tabulek výše jsme vypočítali, kolik se během volebních období v rámci námi zkoumaných časových úseků nacházelo politických stran v zákonodárných institucích a ve vládách (Hrvatski Sabor, 2000, 2003; RTS, 2012; Klix.ba, 2019; Spahic, 2023).

Chorvatský případ nám může jednoznačně ukázat, že právě když země dosahovala největších úspěchů při přístupovém procesu a obdržela kandidátský status, potažmo s ní EU spustila přístupová jednání, tak v Saboru sice mělo mandát mnoho stran, vládly však pouze dvě (Hrvatski Sabor, 2003).

Počet stran v parlamentech je v rámci našich tří zkoumaných zemí poměrně vysoký. Abychom mohli jasně argumentovat, jestli samotný počet politických stran stojí za úspěchem či neúspěchem přístupového procesu, potřebujeme uvést více příkladů.

³⁹ Včetně nezávislých kandidátů, z nichž se do Saboru dvakrát za sebou dostal Furio Radin.

Tabulka 21: Komparace vybraných případů z rozšíření EU 2004 a 2007

Země (rok voleb)	Stran v parlamentu ⁴⁰	Stran ve vládě
Rumunsko (2000)	5 ⁴¹	2
Slovinsko (2000)	8	4
Česká republika (1998)	5	1
Slovensko (1998)	6	5

Zdroj: Andrews (2000); ÚV SR (n.d.); IPU (2000); Mungiu-Pippidi (2001); ČSÚ (2022); ČSÚ (2024)

V tabulce výše jsou k nalezení celkem čtyři země, které byly součástí dvou východních rozšíření z let 2004 a 2007. Vybrány jsou coby dvě země z Helsinské a dvě země z Lucemburské skupiny. Země Helsinské skupiny⁴² byly v přístupovém procesu o něco pomalejší než ty z Lucemburské⁴³. Zatímco Lucemburská skupina odstartovala přístupová jednání v roce 1998, Helsinská o dva roky později (Politico, 1997; Turner, 1998; Andrews, 2000; Euractiv, 2000).

Už při komparaci politického systému jsme si definovali, že počet politických stran v parlamentu není rozhodující faktor pro úspěch či neúspěch přístupového procesu do EU. Zdá se, že silnějším ukazatelem je počet stran v národních vládách. Chorvatsko jich mělo průměrně nejméně, nicméně Srbové dosahovali ve zkoumaném období podobných úspěchů a měli jich pro změnu nejvíce (OSCE, 2008; RTS, 2012; Evropská komise, 2015). Opět se ale jeví jako reálnější, že silnějším ukazatelem bude spíše samotné množství zákonodárných institucí než počet politických stran v nich.

Podstatným ukazatelem ale zůstává etnická struktura, respektive etnicita politických stran v parlamentech. Zatímco v Chorvatsku a Srbsku jsou menšinové politické strany či reprezentanti jiných národností než těch hlavních v menšině, bosenský parlament je doslova protkán stranami zastupujícími různá etnika (Kasum, 2006; Haymond, 2020).

Rozdíl v rámci stranického systému se projevuje zejména ve srovnání se zeměmi, které byly součástí východního rozšíření z let 2004 a 2007. Počet stran v parlamentu je obecně nižší,

⁴⁰ V případě existence dvou komor parlamentu jsou započítávány obě.

⁴¹ 18 z 345 křesel v dolní komoře získaly politické strany etnických minorit.

⁴² Kromě Rumunska a Slovenska byly součástí Helsinské skupiny Malta, Litva, Lotyšsko a Bulharsko.

⁴³ V Lucemburské skupině se nacházel Kypr, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Polsko a Slovinsko.

počet vládnoucích stran rovněž (Andrews, 2000; ÚV SR, n. d.; IPU, 2000; Mungiu-Pippidi, 2001; ČSÚ, 2022, 2024).

8. Závěr

Komparativní analýza přístupových procesů Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska v časovém období od podání oficiální přihlášky po zahájení přístupových rozhovorů ukázala, že zatímco si Chorvatsko a Srbsko vedly v tomto období poměrně srovnatelně dobře, Bosna a Hercegovina postupuje velice pomalu a v některých oblastech dokonce upadá a na unijní *acquis* se nedokáže adaptovat.

Analýza přístupových procesů poukázala na jeden zásadní faktor v srbském případě. Dá se na něj totiž nahlížet dvojmo, respektive můžeme tvrdit, že EU zachovává dva razantně odlišné přístupy. Pět členských zemí totiž ještě vůbec neuznalo samostatnost Kosovské republiky, což způsobuje trhliny v samotné pozici EU, která by měla být jednotná. Jedná se o jeden z limitů této práce; ať už Kosovo chápeme jako samostatný útvar nebo součást Srbska, postoj celé EU nesmíme opomenout. Vzhledem k omezením našeho výzkumu jsme se ale hlubší analýze této problematiky museli vyvarovat. Pro další výzkum bude vhodné do komparace se Srbskem zapojit také případ rozděleného Kypru.

Nedá se jednoznačně tvrdit, že etnicky homogenní země v přístupovém procesu dosahují lepších výsledků, zároveň ale tuto hypotézu nelze popřít. Bosna a Hercegovina je dosud etnicky nejvíce heterogenní zemí, která se o členství v EU kdy ucházela. Ostatní země, včetně Chorvatska a Srbska, byly většinou etnicky homogenní, a žádná z nich neměla hned tři konstitutivní národy s právem minoritního veta v rámci legislativních institucí. Bosenský případ je unikátní a vliv etnické struktury země na přístupový proces nelze porovnat nejen s chorvatským a srbským případem, ale ani jinou, již členskou zemí EU.

Jediným příkladem země s právem minoritního veta v rámci EU je Belgie. V komparaci s Bosnou a Hercegovinou jde ale spíše o systém implementovaný dlouhodobě a nenásilně, naopak ten bosenský je implementován na základě Daytonské mírové smlouvy z roku 1995 za intervence externích aktérů, jako je například Vysoký představitel OSN pro Bosnu a Hercegovinu. Ten má rozhodující slovo ve vytváření jakékoli politiky, zákona nebo při změnách ústavy.

Zjistili jsme, že počet zákonodárných institucí může mít důležitý vliv na úspěšnost přístupového procesu. Opět ale nelze naši hypotézu potvrdit nebo vyvrátit, protože počet zkoumaných případů je nízký a vliv samotného počtu institucí na úspěšnost přístupového procesu je neprůkazný.

V případě počtu politických stran v zákonodárných institucích můžeme nulovou hypotézu zamítnout. Počet politických stran na základě hodnocení přístupového procesu Chorvatska

nemá vliv na jeho úspěch, ať už pozitivní nebo negativní. Rovněž srbský problém tkví spíše v rozdělení pravomocí mezi prezidentem a parlamentem, než aby šlo o samotný počet politických stran. Těch je v případě Chorvatska, Bosny a Hercegoviny a Srbska skutečně mnoho, ale nejsou tím rozhodujícím faktorem.

Důležitějším ukazatelem je celková podoba politického systému, respektive role etnické struktury zemí. Chorvatský a srbský systém je založen na ideologii politických stran; právě podle ideologií a politického kalkulu jsou tvořeny vládní koalice. Rozdílný je případ Bosny a Hercegoviny. Jak jsme zjistili, například v horních komorách entitních i celostátních parlamentů nejsou kluby vytvářeny na stranickém, nýbrž na etnickém základě. Jelikož musí zákon projít dolní i horní komorou, dostane se do kontaktu s rozhodováním podle ideologie i etnicity.

Komparace přístupových procesů ale nabízí možnost postavit EU před kritiku. Zatímco se požadavky na Chorvatsko a Srbsko zdály být velice přísné, u Bosny a Hercegoviny dělá EU, jak se zdá, výjimku. Země se nedaří adaptovat na unijní *acquis* a přesto už začátkem roku 2024 stála na prahu spuštění přístupových rozhovorů – a to na doporučení obecně přísné Evropské komise. Kandidátský status obdržela koncem roku 2022 právě ve chvíli, kdy byla bezpečnostní situace spojená s ruskou agresí proti Ukrajině nejkritičtější.

V témže roce udělila Evropská komise kandidátské statusy hned třem zemím – nejprve Ukrajině a Moldavsku, teprve o půl roku později i Bosně a Hercegovině. Ukrajina a Moldavsko jsou rovněž země nevykazující žádné výrazné úspěchy v adaptaci na unijní *acquis*. Dá se tak debatovat o tom, jestli za uspěchaným přístupem Evropské unie stojí ruská agrese na východě Evropy.

Než na konkrétní závěry ukazuje tato bakalářská práce především na citlivost rozšiřovacího procesu Evropské unie. Zatímco obecně v regionu západního Balkánu unijní instituce ještě v roce 2014 vyžadovaly jasné posuny v adaptaci na *acquis*, roku 2024 už je situace jiná. Zatímco pro Bosnu byl získání kandidátského statusu byrokratickou otázkou, v ukrajinském případě pak spíše politickou – oproti Ukrajině se ale Bosna snažila adaptovat na podmínky EU dlouhodobě.

Každý členský stát má silný vliv na tvorbu politik Evropské unie. Zde leží také hlavní limit této práce: zaměřili jsme se na tři země západního Balkánu a neexistoval prostor pro komparaci všech přístupových procesů a jejich zvláštností. Předmětem dalšího výzkumu by se tak měla stát komplexní analýza přístupových procesů se všemi zeměmi západního Balkánu a členů iniciativy Východního partnerství.

9. Seznam použitých zkratk

AA – Asociační dohoda

BaH – Bosna a Hercegovina

CEFTA – Středoevropská zóna volného obchodu

DS – Demokratická strana

EK – Evropská komise

EU – Evropská unie

HDZ – Chorvatské demokratické společenství

HDZ BiH – Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny

ICTY – Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

SDA – Strana demokratické akce

SDSS – Sociálnědemokratická strana Srbska

SDS – Sociálnědemokratická strana

SNS – Srbská pokroková strana

SNSD – Svaz nezávislých sociálních demokratů

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

10. Seznam tabulek

Tabulka 1: Vymezení časového období podle vývoje přístupového procesu.....	10
Tabulka 2: Historie rozšiřování EU.....	12
Tabulka 3: Westminsterský a konsenzuální model demokracie.....	26
Tabulka 4: Dosavadní úspěchy v přístupovém procesu do EU.....	37
Tabulka 5: Doba mezi oficiální přihláškou a započítáním přístupových rozhovorů.....	37
Tabulka 6: Úspěšnost adaptace na unijní acquis dle Opinion.....	39
Tabulka 7: Úspěšnost adaptace na unijní acquis v době zahájení přístupových jednání.....	40
Tabulka 8: Největší problémy a posuny v adaptaci na acquis.....	41
Tabulka 9: Obyvatelstvo, základní informace.....	42
Tabulka 10: Obyvatelstvo Bosny a Hercegoviny dle entit a etnicity.....	43
Tabulka 11: Obyvatelstvo Srbska a Kosova dle etnicity.....	43
Tabulka 12: Podpora členství v EU, rok zahájení přístupových rozhovorů.....	44
Tabulka 13: Podpora členství v EU napříč etnickými skupinami v Bosně a Hercegovině.....	44
Tabulka 14: Vývoj veřejného mínění v zemích západního Balkánu, pozitivní odpověď na otázku: „myslíte, že členství vaší země v EU by byla dobrá věc?“.....	45
Tabulka 15: Komparace dle Lijphartova modelu konsociační demokracie.....	47
Tabulka 16: Zákonodárné instituce na celostátní úrovni.....	48
Tabulka 17: Zákonodárné instituce na celostátní a entitní úrovni.....	48
Tabulka 18: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Bosna a Hercegovina.....	49
Tabulka 19: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Chorvatsko.....	49
Tabulka 20: Počet stran v zákonodárných institucích a vládě, Srbsko.....	50
Tabulka 21: Komparace vybraných případů z rozšíření EU 2004 a 2007.....	51

11. Seznam zdrojů

- Andrews, C. (2000). *EU enlargement: from Luxembourg to Helsinki and beyond*. House of Commons Library, 42 stran. Dostupné na: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP00-62/RP00-62.pdf>
- Banks, Angela M. (2005). Moderating politics in post-conflict states: An examination of Bosnia and Herzegovina. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, Vol. 10, No. 1., str. 1-65. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/45302187>
- Barigazzi, J. (2020, 17. listopadu). Bulgaria blocks EU membership talks for North Macedonia. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/bulgaria-blocks-eu-membership-talks-for-north-macedonia/>
- Bellamy, D. (2023, 16. prosince). Georgia celebrates gaining EU candidate status. *Euronews*. Dostupné na: <https://www.euronews.com/2023/12/16/georgia-celebrates-gaining-eu-candidate-status>
- Belloni, R. (2016). The European Union Blowback? Euroscepticism and its Consequences in the Western Balkans. *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 10, No. 4. Taylor & Francis Group, str. 530-547. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/17502977.2016.1211387>
- BHAS (2020). *Bosnia and Herzegovina in Figures 2019*. Sarajevo: Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina. 68 str. Dostupné na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2020/NUM_00_2019_TB_0_EN.pdf
- Bieber, F. (1999). Consociationalism – Prerequisite or Hurdle for Democratisation in Bosnia? The Case of Belgium as a Possible Example. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, Vol. 2, No. 3, str. 79-94. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/43292085>
- Bilajac, N. & Madlenak, T. (2023, 13. prosince). Exiled in Bosnia: Corrupt and accused Slovak police officers find comfort abroad. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2023/12/13/exiled-in-bosnia-corrupt-and-accused-slovak-police-officers-find-comfort-abroad/>

Brezar, A. (2022a, 28. června). War and EU acceptance: Why did Ukraine succeed where Bosnia failed? *Euronews*. Dostupné na: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/06/28/bosnia-ukraine-two-countries-affected-by-war-two-very-different-eu-paths>

Brezar, A. (2022b, 16. prosince). EU membership: Boost for Bosnia as Sarajevo given 'candidate status' to join bloc. *Euronews*. Dostupné na: <https://www.euronews.com/2022/12/16/eu-membership-boost-for-bosnia-as-sarajevo-given-candidate-status-to-join-the-bloc>

Constitution of Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Dostupné na: https://www.ustavisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf

Constitution of the Republic of Serbia. Bělehrad: Parlament.rs. http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Constitution_%20of_Serbia_pdf.pdf

Conversi, D. (2010). Cultural Homogenization, Ethnic Cleansing, and Genocide. *International Studies Encyclopedia Online*, 2010. 20 stran. DOI: 10.1111/b.9781444336597.2010.x

Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina. Dostupné na: <https://www.vijeceministara.gov.ba/ministarstva/default.aspx?langTag=en-US>

Croatian Parliament. Dostupné na: <https://www.sabor.hr/en/about-parliament>

Ćurak, N. (2010). The Last Balkan. *Democracy and Security in Southeastern Europe*, No. 2-3, str. 42-52. The Central and Eastern European Online Library. Dostupné na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=135426>

ČSÚ (2022). *Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 13.11. – 14.11.1998. Výsledky hlasování*. Český statistický úřad: Volby.cz. Dostupné na: <https://www.volby.cz/pls/senat/se2?xjazyk=CZ&xdatum=19981114>

ČSÚ (2024). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 19.-20. 6. 1998. Celkové výsledky hlasování*. ČSÚ: Volby.cz. Dostupné na: <https://www.volby.cz/pls/ps1998/u4>

Deutsche Welle (2022, 15. prosince). Kosovo formally applies for EU membership. *DW.com*. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/kosovo-formally-applies-for-eu-membership/a-64110674>

DZS (2001). *Population by Ethnicity, by Towns/Municipalities, Census 2001*. Záhřeb: Državni zavod za statistiku. Dostupné na: https://web.dzs.hr/Eng/censuses/Census2001/Popis/E01_02_02/E01_02_02.html

ECMI (2013). *Community Profile: Serb Community*. Flensburg: European Centre for Minority Issues. 6 str. Dostupné na: <https://web.archive.org/web/20170116165216/http://www.ecmikosovo.org/uploads/Serbcommunity1.pdf>

EEAS (2022). *EU Candidate Status for Bosnia and Herzegovina: a message to the people and a tasking for politicians*. Brusel: Evropská služba pro vnější činnost, 19. 12. 2022. Dostupné na: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-candidate-status-bosnia-and-herzegovina-message-people-and-tasking-politicians-0_en

Erer, A. (2018, 9. března). How Aleksander Vucic Became Europe's Favorite Autocrat. *Foreign Policy*. Dostupné na: <https://foreignpolicy.com/2018/03/09/how-aleksandar-vucic-became-europes-favorite-autocrat/>

Euractiv (2000, 30. března). Second group of candidates begin negotiations on easier issues. *Euractiv.com*, upd. 29. 1. 2010. Dostupné na: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/second-group-of-candidates-begin-negotiations-on-easier-issues/>

European Commission (2021). *Altiero Spinelli: an unrelenting federalist*. Brusel: Evropská komise. 2 str. Dostupné na: https://european-union.europa.eu/system/files/2021-07/eu-pioneers-altiero-spinelli_en.pdf

European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). (n. d.) *Accession criteria*. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en

European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR) (n. d.). *Chapters of the acquis*. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

Evropská komise (2004). *Communication from the Commission: Opinion on Croatia's Application for Membership of the European Union*. Brusel: Evropská komise. 20. 4. 2004. 131 str. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0257>

Evropská komise (2005). *Croatia – 2005 Progress Report - {COM(2005) 561 final} {COM(2005) 556 final}*. Brusel. 9. 11. 2005. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52005SC1424&qid=1712002975352>

Evropská komise (2009). *Commission Staff Working Document: Serbia 2009 Progress Report*. Brusel: Evropská komise. 14. 10. 2009. 60 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/e44d8186-f078-4015-8b74-bf83bc03e1d8_en?filename=sr_rapport_2009_en.pdf

Evropská komise (2011). *Communication From the Commission to the European Parliament and the Council: Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union*. Brusel: Evropská komise. 12. 10. 2011. 13 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bd1d7687-cc47-484e-a4c7-bd894e25b7f7_en?filename=sr_rapport_2011_en.pdf

Evropská komise (2012). *Commission Staff Working Document: Serbia 2012 Progress Report*. Brusel: Evropská komise. 10. 10. 2012. 67 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/sr_rapport_2012_en.pdf

Evropská komise (2013). *Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report*. Brusel: Evropská komise. 16. 10. 2013. 65 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/2c23aea1-da5b-4d9c-9886-93e3bd48ad83_en?filename=sr_rapport_2013.pdf

Evropská komise (2015). *Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Report*. Brusel: Evropská komise. 10. 11. 2015. 80 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1ad00c50-6c5d-497f-8d5c-67d54cdd25d3_en?filename=20151110_report_serbia.pdf

Evropská komise (2016). *Commission Staff Working Document: Bosnia and Herzegovina 2016 Report*. Brusel: Evropská komise. 9. 11. 2016. 83 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/f988d3d0-704d-44c0-b606-cc8e99e7d8c4_en?filename=20161109_report_bosnia_and_herzegovina.pdf

Evropská komise (2019). *Communication From the Commission to the European Parliament and the Council: Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for*

membership of the European Union. Brusel: Evropská komise. 29. 5. 2019. 17 str. Dostupné na: <https://archive.europa.ba/wp-content/uploads/2019/05/20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf>

Evropská komise (2021). *Commission Staff Working Document: Bosnia and Herzegovina 2021 Report*. Brusel: Evropská komise. 19. 10. 2021. 125 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/b20c3204-68d0-47e7-b344-5e2562a3adce_en?filename=Bosnia%20and%20Herzegovina%202021%20report.PDF

Evropská komise (2022). *Commission Staff Working Document: Bosnia and Herzegovina 2022 Report*. Brusel: Evropská komise. 12. 10. 2022. 132 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/a113b381-3389-4be7-95b2-a4fb91c8c243_en?filename=Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf

Evropská komise (2023). *Commission Staff Working Document: Bosnia and Herzegovina 2023 Report*. Brusel: Evropská komise. 8. 11. 2023. 142 str. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/e3045ec9-f2fc-45c8-a97f-58a2d9b9945a_en?filename=SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf

Evropská komise (nedat.) *Steps towards joining*. Brusel: Evropská komise. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/steps-towards-joining_en

Fiala, P. & Strmiska, M. (1998). *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal. Str. 174-196. ISBN 80-85947-31-5

Fleming, S. (2004, 6. října). Serb president unveils strategy for accession to EU by 2012. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/serb-president-unveils-strategy-for-accession-to-eu-by-2012/>

Gafuri, A. & Muftuler-Bac, M. (2021). Caught between stability and democracy in the Western Balkans: a comparative analysis of paths of accession to the European Union. *East European Politics*, Vol. 37, No. 2. Taylor & Francis Group, str. 267-291. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1781094>

Gardner, A. (2008, 12. května). Westward-looking party wins Serbian elections. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/westward-looking-party-wins-serbian-elections/>

Gilbert, M. (2008). Narrating the Process: Questioning the Progressive Story of European Integration. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 46, No. 3, str. 641-662. Dostupné na: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2008.00795.x>

Gray, A. & Heath, R. (2018, 25. srpna). Serbia, Kosovo presidents broach border changes for historic deal. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/aleksandar-vucic-hashim-thaci-serbia-kosovo-balkans-eu-enlargement-alpbach-forum/>

Hajdari, U. (2023, 27. prosince). Serbian protesters ramp up claims of stolen elections. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/serbia-protesters-ramp-up-claims-stolen-election/>

Haymond, D. (2020). Minority Vetoes in Consociational Legislatures: Ultimately Weaponized? *Indiana Journal of Constitutional Design*, Vol. 6, 27 str. Maurer School of Law: Indiana University. Dostupné na: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=ijcd>

Hloušek, V., Kopeček, L., & Šedo, J. (2018). *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal Publishing. Str. 69-75. ISBN 978-80-7485-150-6

Hrvatski Sabor (2000). *Zapisnik prve sjednice zastupničkog doma Hrvatskoga državnog Sabora, održane 2., 3., 4. i 9. II. 2000*. Záhřeb: Sabor. Dostupné na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Zapisnik_01_sjednice_Zastupnickog_doma_Hrvatskog_drzavnog_sabora_4_saziv.pdf

Hrvatski Sabor (2002). *Zapisnik dvadesetčetvrte izvanredne sjednice Hrvatskoga Sabora, održane 30. 31. srpnja 2002*. Záhřeb: Sabor. Dostupné na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Zapisnik_24_sjednice_HS_4_saziv.pdf

Hrvatski Sabor (2003). *Zapisnik druge izvanredne sjednice Hrvatskego Sabora, održane 22. i 23. prosinca 2003*. Záhřeb: Sabor. Dostupné na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/zapisnik_2_sjednice_HS_5_saziv.pdf

IPU (2000). *Slovenia. Parliamentary Chamber: Drzavni zbor Republike Slovenije. Elections held in 2000*. Ženeva: Inter-Parliamentary Union. Dostupné na: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2287_00.htm

Jaskić, M. & Tandir, N. (2017). *Budget Transparency of Local Self-Administrative Units in Bosnia and Herzegovina*. Centar za zastupanje građanskih interesa, 14 stran. Dostupné na: https://www.cpi.ba/wp-content/uploads/2017/09/Transparentnost_opstina_eng.pdf

Jones, Mared G. & Euronews (2024, 21. března). European Union leaders approve opening accession talks with Bosnia and Herzegovina. *Euronews.com*. Dostupné na: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/03/21/european-union-leaders-approve-opening-accession-talks-with-bosnia-and-herzegovina>

Jović, D. (2011). *Turning nationalists into EU supporters: the case of Croatia*. European Union Institute for Security Studies, 17 stran. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/resrep07053.5>

Juang, Linda P. et al. (2023). Ethnic-racial identity in Europe: Adapting the identity project intervention in five countries. *European Journal of Developmental Psychology*, Vol. 23, No. 6, str. 978-1006. Taylor & Francis Group. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/17405629.2022.2131520>

Jukic, Elvira M. (2014a, 9. prosince). Bosnia's New Parliament Divides up Key Posts. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2014/12/09/bosnia-elects-parliament-leaders/>

Jukic, Elvira M. (2014b, 19. prosince). SDA Names Bosnia's New Prime Minister. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2014/12/19/bosnia-party-chooses-state-prime-minister/>

KAS (2011). *Population by sex, age and ethnic/cultural background 2011*. Priština: Kosovo Agency of Statistics. Dostupné na: https://askdata.rks.gov.net/pxweb/en/ASKdata/ASKdata_Census%20population_Census%202011_2%20Republic%20of%20Kosova/census40.px/table/tableViewLayout1/

Kasum, D. (2006). Vývoj politického systému Bosny a Hercegoviny po Daytonu a jeho současná podoba. *Středoevropské politické studie*, Vol. 8, No. 2-3, str. 327-341. Brno:

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. Dostupné na:

<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4182/3179>

Kemp, W. (2021), Stuck in the EU's Eternal Waiting Room: The Western Balkans, Organized Crime, and Corruption. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, No. 19, str. 192-201. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/48617364>

Klix.ba (2019, 23. prosince). Imenovan novi saziv Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. *Klix.ba*. Dostupné na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/imenovan-novi-saziv-vijeca-ministara-bosne-i-hercegovine/191223087>

Kosovo Agency of Statistics (KAS). Dostupné na: <https://ask.rks-gov.net/>

Kovacevic, D. (2019, 5. prosince). Bosnia Parliament Confirms Tegeltija as New State PM. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2019/12/05/bosnia-parliament-confirms-tegeltija-as-new-state-pm/>

Krstic, J., Manojlovic, M., & Heil, A. (2023, 16. prosince). With Vucic Allies Poised To Dominate Serbian Elections, The Battle For Belgrade Takes On Extra Significance. *RFE/RL*. Dostupné na: <https://www.rferl.org/a/serbia-snap-elections-vucic-belgrade-opposition/32733410.html>

Kurtić, A. (2023, 28. června). Bosnia's Serb Entity Passes Law Rejecting Constitutional Court's Authority. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2023/06/28/bosnias-serb-entity-passes-law-rejecting-constitutional-courts-authority/>

Lakic, M. (2018, 12. října). Bosnia Still Awaits Official Election Results. *Balkan Insight*. Dostupné na: <https://balkaninsight.com/2018/10/12/bosnia-still-awaits-official-vote-results-10-11-2018/>

Lađići, T. (2021). *Qualified majority voting in foreign and security policy: Pros and Cons*. Brusel: Evropský parlament. 8 str. Dostupné na:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659451/EPRS_BRI\(2021\)65945_1_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659451/EPRS_BRI(2021)65945_1_EN.pdf)

Lijphart, A. (1977). Majority rule versus democracy in deeply divided societies. *South African Journal of Political Studies*, Vol. 4, No. 2, str. 113-126. Dostupné na:

<https://doi.org/10.1080/02589347708704717>

Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (2007). Úřední věstník Evropské unie, C 306/1. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12007L/TXT>

Mahony, H. (2003, 21. února). Croatia applies for EU membership. *Euobserver.com*.

Dostupné na: <https://euobserver.com/eu-political/9453>

Mayhew, A. (2000). *Enlargement of the European Union: An analysis of the negotiations with Central and Eastern European candidate countries*. Brighton: Sussex European Institute. 74 stran.

Mayhew, A. (2007). *Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations for Countries of the Western Balkans*. OECD: Sigma Paper No. 37, 51 stran. Dostupné na:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5kml60qztg21-en.pdf?expires=1711668153&id=id&accname=guest&checksum=539A316758B271F7F4EF8E1257E92DE9>

Ministerstvo vnitra (2019). *Východní partnerství*. Odbor strategického rozvoje a koordinace veřejné správy Ministerstva vnitra České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/vychodni-partnerstvi.aspx>

Moravcsik, A. (2008). European integration: looking ahead. *Great Decisions*, str. 17-28.

Foreign Policy Association. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/43683055>

Mungiu-Pippidi, A. (2001). The Return of Populism – The 2000 Romanian Elections.

Government and Opposition, Vol. 36, No. 2, str. 230-252. Dostupné na:

<https://www.jstor.org/stable/44482941>

Munter, André De (2023). *Země západního Balkánu*. Online: Evropský parlament. Dostupné

na: https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/cs/FTU_5.5.2.pdf

Musaraj, A. (2023). The Maastricht Treaty and the accession of the Western Balkans.

Academicus, Vol. 14., No. 27, 11 str. Dostupné na:

<https://academicus.edu.al/nr27/Academicus-MMXXIII-27-092-102.pdf>

MVEP (2004). *Croatia to Start EU Entry Talks in March 2005*. Dostupné na:

<https://mvep.gov.hr/news-and-announcements/159389>

National Assembly of the Republic of Serbia (n. d.). *Jurisdiction, competences and duties of the National Assembly*. Dostupné na: <http://www.parlament.gov.rs/national-assembly/role-and-mode-of-operation/jurisdiction.501.html>

NDI (2019). *Public Opinion Poll Bosnia and Herzegovina April 2019*. Ipsos Public Affairs,

National Democratic Institute. Dostupné na:

<https://www.ndi.org/sites/default/files/BiH%202019%20Poll.pdf>

Novotná, B. (2022, 15. prosince). *Bosna a Hercegovina získala status kandidátské země EU*.

Dostupné na: [https://tvorimevropu.cz/2022/12/15/bosna-a-hercegovina-ziskala-status-](https://tvorimevropu.cz/2022/12/15/bosna-a-hercegovina-ziskala-status-kandidatske-zeme-eu/)

[kandidatske-zeme-eu/](https://tvorimevropu.cz/2022/12/15/bosna-a-hercegovina-ziskala-status-kandidatske-zeme-eu/)

Oliveira, I. & Chadwick, V. (2016, 15. února). Bosnia files EU membership application.

Politico.eu. Dostupné na: [https://www.politico.eu/article/bosnia-files-eu-membership-](https://www.politico.eu/article/bosnia-files-eu-membership-application/)

[application/](https://www.politico.eu/article/bosnia-files-eu-membership-application/)

Opinion poll: Stable majority supports Serbia's EU membership bid (2014). EU in Serbia.

Bělehrad: Delegation of the European Union to the Republic of Serbia. Dostupné na:

<https://europa.rs/opinion-poll-stable-majority-supports-serbias-eu-membership-bid/?lang=en>

OSCE (2004). *European Council grants Croatia EU candidate status*. Dostupné na:

<https://www.osce.org/files/f/documents/5/d/34800.pdf>

OSCE (2008). *Republic of Serbia: Early Parliamentary Elections 11 May 2008*.

OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. Varšava: Office for

Democratic Institutions and Human Rights. 28 str. Dostupné na:

<https://www.osce.org/files/f/documents/8/2/33211.pdf>

OSCE (2023). *Bosnia and Herzegovina: General Elections 2 October 2022. ODIHR Elections*

Observation Mission Final Report. Varšava: Office for Democratic Institutions and Human

Rights. 48 str. Dostupné na: https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/536993_0.pdf

Parliamentary assembly of Bosnia and Herzegovina. Dostupné na:

<https://parlament.ba/?lang=en>

Pavlović, D. (2020). The political economy behind the gradual demise of democratic institutions in Serbia. *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 20, No. 1. Univerzita Bělehrad: Faculty of Political Science. Taylor & Francis Group, str. 19-39. Dostupné na:

<https://doi.org/10.1080/14683857.2019.1672929>

Piasecki, A. (2018). Direct Democracy in Bosnia and Herzegovina. *Handbook of Direct Democracy in Central and Eastern Europe after 1989*. Verlag Barbara Budrich, 17 stran.

Dostupné na: <https://doi.org/10.2307/j.ctvddzwx6.6>

Plevák, O. (2019, 7. února). Členství Turecka v EU je už jen utopií, obě strany se ale navzájem potřebují. *EURACTIV.cz*. Dostupné na: <https://euractiv.cz/section/evropska-unie-a-svet/news/clenstvi-turecka-v-eu-je-uz-jen-utopii-obe-strany-se-ale-navzajem-potrebuji/>

Politico (1997, 16. července). First step on the road to enlargement. *Politico.eu*. Dostupné na:

<https://www.politico.eu/article/first-step-on-the-road-to-enlargement/>

Politico (2003, 15. ledna). Western Balkan states queue up to join Union. *Politico.eu*.

Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/western-balkan-states-queue-up-to-join-union/>

Politico (2013, 1. července). Croatia joins the EU. How Europe's papers see Croatia's accession to the EU. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/croatia-joins-the-eu/>

Preussen, W. (2023, 19. května). Serbia 'not enthusiastic' about EU membership anymore, says president. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/serbia-vucic-davos-world-economic-forum-european-union-membership/>

Prušová, V. (2023, 12. ledna). Bývalý policajt Kučerka získal čas útekem do Bosny. Za hranicami sú aj Košč, Výboh a Kaľavský. *Denník N*. Dostupné na:

<https://dennikn.sk/3187763/byvaly-policajt-kucerka-ziskal-cas-utekom-do-bosny-za-hranicami-su-aj-kosc-vyboh-a-kalavsky/>

Rada EU (2022, 6. prosince). *Council decision on the full application of the provision of the Schengen acquis in the Republic of Croatia*. Rada Evropské unie. Dostupné na:

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14239-2022-INIT/en/pdf>

Rousii, A. & Lynch, S. (2023, 13. prosince). Countries call on EU to remove measures against Kosovo. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/josep-borell-kosovo-countries-call-on-eu-to-remove-measures/>

RTS (2012, 27. července). Srbija dobila Vladu. *RTS.rs*. Dostupné na:

<https://www.rts.rs/lat/vesti/Politika/1146772/Srbija+dobila+Vladu.html>

RZS (2014). *2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia*. Bělehrad: Statistical Office of the Republic of Serbia. 129 str. Dostupné na:

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2014/PdfE/G20144012.pdf>

Samardžija, V. (2005). Challenges of Croatia and EU Integration: Is the Fast Track Approach Possible? *Medzinárodné otázky*, Vol. 14, No. 1, ĎALŠIE ROZŠÍRENIE EURÓPSKEJ ÚNIE / FUTURE EU ENLARGEMENT, str. 52-66. Dostupné na:

<https://www.jstor.org/stable/44963601>

Smlouva o Evropské unii (Konsolidované znění), 2016. Úřední věstník Evropské unie.

Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_2&format=PDF

Spahic, S. (2023, 25. ledna). Evo koji zastupnici su podržali novi saziv Vijeća ministara.

Dnevni avaz. Dostupné na: <https://avaz.ba/vijesti/bih/803740/evo-koji-zastupnici-su-podrzali-novi-saziv-vijeca-ministara>

Stojanović, N. (2007). Consociation: Switzerland and Bosnia and Herzegovina. *SURVEY – Periodical for Social Studies*, Vol. 2008, No. 1, str. 49-73. Dostupné na:

<https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=135093>

Šedo, J. (2006). Stranický systém Bosny a Hercegoviny po Daytonu. *Středoevropské politické studie*, Vol. 8, No. 2-3, str. 342-360. Dostupné na:

<https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=14253>

Šeperić, D. (2011). To Europe and back – The Croatian EU accession process and its outcomes. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, Vol. 12, No. 4., str. 463-480. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/43293436>

The Constitution of the Republic of Croatia (consolidated text). Dostupné na: <https://www.sabor.hr/en/constitution-republic-croatia-consolidated-text>

TNS (2014). *Stavovi građana Srbije prema EU integracijama Ispitivanje javnog mnjenja (kraj septembra 2014.godine)*. TNS Medium Gallup: Izveštaj za delegaciju EU u Srbiji. 21 str. Dostupné na: https://europa.rs/files/201412_Opinion_poll.pdf

Transparency International (2023). *The Integration Process of Bosnia and Herzegovina to the EU: 14 priorities from the opinion of the European Commission 4 years later*. Transparency International Bosnia and Herzegovina, Banja Luka: Transparency International. 35 str. Dostupné na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/07/ispunjavanje-prioriteta-2023-prelom-WQ-ENG.pdf>

Trzciński, K. (2022). Consociationalism Meets Centripetalism: Hybrid Power-Sharing. *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 28, No. 3, str. 313-331. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/13537113.2021.2004761>

Turner, M. (1998, 25. března). Enlargement talks get down to business. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/enlargement-talks-get-down-to-business/>

ÚV SR (n. d.) *Vláda Slovenskej republiky od 30. 10. 1998 do 15. 10. 2002*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/vlada-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002/>

Vermeersch, P. (2004). Minority Policy in Central Europe: Exploring the Impact of the EU's enlargement Strategy. *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 3, No. 2, str. 3-19. Belgie: University of Leuven. Dostupné na: https://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/vermeersch.pdf

Vogel, T. (2008, 6. února). Tadic re-election keeps Serbia facing westwards. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/tadic-re-election-keeps-serbia-facing-westwards/>

Vogel, T. (2012a, 29. února). Serbia gets EU candidate status. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/serbia-gets-eu-candidate-status/>

Vogel, T. (2012b, 9. května). Tadic and Nikolic face run-off as voters turn to nationalist party. *Politico.eu*. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/tadic-and-nikolic-face-run-off-as-voters-turn-to-nationalist-party/>

Vogel, T. (2014, 19. března). Comprehensive victory for Progressive Party. *Politico.eu*, 19. 3. 2014. Dostupné na: <https://www.politico.eu/article/comprehensive-victory-for-progressive-party/>

Wallace, William V. (1986). *Comecon, trade and the west*. Londýn: Frances Pinter. 186 str. ISBN 0-86187-561-3

12. Abstrakt

Cílem této bakalářské diplomové práce byla komparace rozšiřovacích procesů Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Srbska do Evropské unie. Jako rámec pro srovnávání procesů byly vytyčeny etnická struktura, politické a legislativní systémy, a stranické systémy. Srovnávání politických systémů ukázalo, že spíše než samotný systém, má na úspěšnost rozšiřovacího procesu vliv etnická struktura, respektive její provázanost s legislativním procesem. Totéž se podařilo prokázat v případě stranického systému, který v případě Bosny a Hercegoviny kromě velkého množství stran ve velkých koalicích ukázalo na ovlivňování legislativního procesu prostřednictvím politické ideologie a zároveň etnicity. Rovněž se podařilo poukázat na ukvapený postup Evropské unie v případě udělování kandidátského statusu Bosně a Hercegovině, protože Chorvatsko i Srbsko ve stejné fázi přístupového procesu prokázaly daleko spolehlivější adaptaci na *acquis*, přesto na ně Evropská komise byla velice přísná.

Klíčová slova: Evropská unie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Srbsko, acquis, rozšiřovací proces, parlament, etnická struktura, stranický systém

13. Abstract

The aim of this bachelor thesis was to compare the accession processes of Bosnia and Herzegovina, Croatia and Serbia to the European Union. Ethnic structure, political and legislative systems, and party systems were used as a framework for comparing the processes. The comparison of political systems showed that the ethnic structure, or its interdependence with the legislative process, rather than the system itself, influences the success of the enlargement process. The same has been demonstrated in the case of the party system, which in the case of Bosnia and Herzegovina, in addition to the large number of parties in grand coalitions, has shown the influence of both political ideology and ethnicity on the legislative process. It has also been possible to point to the rushed approach of the European Union in granting candidate status to Bosnia and Herzegovina, because both Croatia and Serbia demonstrated much more reliable adaptation to the *acquis* at the same stage of the accession process, yet the European Commission was particularly strict with them.

Keywords: European Union, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, acquis, enlargement process, parliament, ethnic structure, party system